

Yrkesutbildning i Sverige

Kort beskrivning

Yrkesutbildning i Sverige

Kort beskrivning

Ange följande vid hänvisning till denna publikation:

Cedefop (2023). *Yrkesutbildning i Sverige: kort beskrivning*.

Luxemburg: Publikationsbyrån.

<http://data.europa.eu/doi/10.2801/816506>

Det finns mycket ytterligare information om Europeiska unionen på internet.

Den informationen är tillgänglig via Europa-servern (<http://europa.eu>).

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2023

© Cedefop, 2023

Erkännande 4.0 Internationell (CC BY 4.0)

PRINT

ISBN 978-92-896-3580-6

doi:10.2801/79207

TI-09-23-075-SV-C

PDF

ISBN 978-92-896-3582-0

doi:10.2801/816506

TI-09-23-075-SV-N

Europeiska centrumet för utveckling av yrkesutbildning
(Cedefop) är Europeiska unionens referenscentrum för yrkesutbildning, kompetens och kvalifikationer. Vi tillhandahåller information, forskning, analyser och bevis om yrkesutbildning, kompetens och kvalifikationer för beslutsfattande i EU:s medlemsstater.

Cedefop inrättades ursprungligen 1975 genom rådets förordning (EEG) nr 337/75. Detta beslut upphävdes 2019 genom förordning (EU) 2019/128 om inrättande av Cedefop som en unionsbyrå med förnyat mandat.

Europe 123, Thessaloniki (Pylea), GREKLAND
Postadress: Cedefop service post, 570 01 Thermi, GREKLAND
Tfn. +30 2310490111, Fax +30 2310490020
E-post: info@cedefop.europa.eu
www.cedefop.europa.eu

Jürgen Siebel, *verkställande direktör*
Nadine Nerguisian, *styrelseordförande*

Förord

Sverige innehar ordförandeskapet för Europeiska unionens råd under första halvåret 2023, i en svår tid med fortsatt krig i Ukraina och en återhämtning efter covid-19 som ännu inte har avslutats. Som en del av ordförandeskapstrion med Frankrike och Tjeckien, som inleddes i januari 2022, kommer Sverige att fortsätta den övergripande politiska inriktningen, det så kallade 18-månadersprogrammet. Syftet är bland annat att ytterligare utveckla den grundläggande roll som kvalitetsinvesteringar spelar i utbildningen och att fortsätta arbetet med kompetensagendan (Europeiska unionens råd, 2021). Det svenska ordförandeskapets huvudprioriteringar är säkerhet, konkurrenskraft, grön omställning och energiomställning samt demokratiska värderingar och rättsstatsprincipen. Inom utbildning ligger fokus på att hantera digital innovation och klimatneutrala strategier, för att garantera ekonomisk tillväxt och övergången till en cirkulär ekonomi.

Studerande i Sverige har rätt till olika former av ekonomiskt stöd för både gymnasial yrkesutbildning, yrkeshögskola och högskoleutbildning. Detta anses vara en viktig del av regeringens utbildningspolitik och ger individer med olika bakgrund och i olika livssituationer möjlighet att studera i Sverige eller utomlands, vilket gör samhället mer rättvist. Arbetsmarknadens parter är starkt involverade i det svenska utbildningssystemet, vilket garanterar en nära koppling mellan utbildning och arbetsliv. De är företrädare i olika råd, såsom de nationella programråden, som finns för varje yrkesprogram.

Yrkesutbildningssystemet omfattar program på gymnasial, eftergymnasial och högre nivå. Treåriga gymnasiala Yrkesprogram kan följas genom två utbildningsvägar: skolförlagd utbildning och lärlingsutbildning. Båda omfattar obligatorisk Arbetsplatsförlagt lärande och leder till ett examensbevis på nivå 4 i den europeiska referensramen för kvalifikationer. Yrkeshögskoleprogram på ett till tre år leder till ett examensbevis på nivå 5 eller 6 i den europeiska referensramen för kvalifikationer.

Under 2020 var andelen studerande inom grundläggande yrkesutbildning av det totala antalet elever på gymnasienivå ganska låg, 35,6 procent. Sysselsättningsgraden för personer med yrkesutbildning var positiv och låg på 89,5

procent under 2021. Sverige fokuserar på att göra yrkesutbildningen mer attraktiv, och regeringen har redan inlett olika åtgärder, t.ex. att öka utbudet av yrkeshögskoleprogram och underlätta övergången till högre utbildning efter att man slutfört ett program för grundläggande yrkesutbildning.

Deltagandet i livslångt lärande har hög prioritet i Sverige och var, med över 34 procent, det högsta bland de 27 EU-medlemsstaterna under 2021 (enligt Eurostat). Vuxenutbildning ges i många former och har en lång tradition. Studerande över 20 år kan få tillgång till modulbaserade utbildningsvägar för vuxna, i enlighet med sina individuella behov, för att få en kvalifikation inom ett nytt område eller tillgång till högre yrkesutbildning eller utbildning inom högskola eller universitet. Icke-formell vuxenutbildning består främst av specialiserade kompetensinriktade kurser som särskilt syftar till att integrera arbetslösa eller nyanlända migranter på arbetsmarknaden.

Det finns ett glapp mellan arbetsmarknadens behov och de utexaminerades kvalifikationer. Decentraliserat tillhandahållande genom många men små gymnasieskolor som erbjuder yrkesprogram, offentlig finansiering och de val de studerande gör påverkar utbudet av yrkesprogram, vilket ökar risken för kompetensglapp. I mitten av 2022 beslutade Sveriges riksdag om vissa ändringar i skollagen som tvingade kommuner att ta större hänsyn till arbetsmarknadens behov vid planering, dimensionering och erbjudande av utbildning.

Sverige anses vara en av de mest konkurrenskraftiga ekonomierna i världen och är en digital föregångare på global nivå. Regeringen antog 2018 den *nationella strategin för artificiell intelligens*, som också syftar till att Sverige ska bli ledande när det gäller att utnyttja de möjligheter som användningen av artificiell intelligens (AI) kan erbjuda. I linje med 2022 års rapport från indexet för digital ekonomi och digitalt samhälle (Desi) ligger Sverige över genomsnittet för de 27 EU-länderna när det gäller dess totala digitala prestanda. Sverige har en av de högsta andelarna IKT-specialister (7,5 procent) i EU och andelen personer med IKT-examen ligger över EU-genomsnittet. Ekonomin lider fortfarande brist på IKT-specialister, och detta väntas förvärras under de kommande åren.

Denna korta beskrivning har utarbetats i nära samarbete med Cedefops ReferNet-partner från Sverige. Syftet är att ge en inblick i det svenska yrkesutbildningssystemet, med dess särdrag, utmaningar och framgångar. Att förstå yrkesutbildningen i dess landsspecifika sammanhang stöder policylärande, bygger broar mellan olika nationella yrkesutbildningssystem och stöder studerandes

och lärares rörlighet. Vi hoppas att denna publikation kommer att bli en informationskälla för forskare, beslutsfattare, yrkesutbildningsanordnare och andra läsare i och utanför Europa. Denna publikation är en del av en rad publikationer från Cedefop för de EU-länder som innehar ordförandeskapet i Europeiska unionens råd ⁽¹⁾.

Jürgen Siebel
Verkställande direktör

Loukas Zahilas
*Chef för avdelningen
för yrkesutbildning och kvalifikationer*

⁽¹⁾ För varje land som innehar ordförandeskapet i Europeiska unionens råd publiceras även, utöver denna korta beskrivning, broschyren *Spotlight on VET* och en animerad video som presenterar det nationella yrkesutbildningssystemet.

Tack

Denna publikation har utarbetats av Cedefop, avdelningen för yrkesutbildning och kvalifikationer, under överinseende av Loukas Zahilas. Silke Gadji, politisk assistent vid Cedefop, ansvarade för publikationen.

Cedefop vill tacka Cecilia Hågemark och Linda Mildner från Skolverket utan vilka denna publikation inte skulle vara möjlig.

Publikationen har granskats av Dmitrijs Kulss, sakkunnig vid Cedefop.

Innehåll

Förord	5
Tack	8
Sverige	12
1. Externa faktorer som påverkar yrkesutbildningen	13
1.1. Demografi	14
1.2. Ekonomi och arbetsmarknadsindikatorer	16
1.2.1. Ekonomisk struktur.....	18
1.2.2. Sysselsättning och arbetslöshet	21
1.2.3. Regleringar	24
1.3. Utbildningsnivå	24
1.4. Sysselsättningspolitik som påverkar yrkesutbildningen.....	27
2. Tillhandahållande av yrkesutbildning.....	30
2.1. Översikt över utbildningssystemet.....	32
2.2. Statligt reglerat tillhandahållande av yrkesutbildning.....	33
2.2.1. Gymnasial yrkesutbildning	34
2.2.2. Högre yrkesutbildning	41
2.3. Andra former av utbildning.....	43
2.4. Styrning av yrkesutbildning.....	44
2.4.1. Styrning av gymnasial yrkesutbildning.....	44
2.4.2. Styrning av högre yrkesutbildning.....	46
2.5. Finansiering av yrkesutbildning	47
2.5.1. Finansiering av gymnasial yrkesutbildning	47
2.5.2. Finansiering av högre yrkesutbildning	48
2.5.3. Finansiering av formell vuxenutbildning på gymnasial yrkesutbildningsnivå.....	49
2.5.4. Finansiering av folkbildning.....	49
2.6. Lärare och utbildare inom yrkesutbildning.....	50
2.6.1. Lärare på yrkesskolor	50
2.6.2. Utbildare på företag och andra arbetsplatser.....	51
3. Utformning av kvalifikationer inom yrkesutbildning.....	52
3.1. Förutse kompetensbehov	53
3.2. Utformning av kvalifikationer.....	54
3.2.1. Yrkesprogrammets poängstruktur	55

3.2.2.	Utformning av kvalifikationer på gymnasial yrkesutbildningsnivå.....	56
3.2.3.	Utformning av partiella kvalifikationer inom yrkesutbildningen	57
3.2.4.	Utformning av kvalifikationer inom högre yrkesutbildning	57
3.3.	Erkännande av tidigare lärande.....	58
3.3.1.	Validering av icke-formellt och informellt lärande	58
3.3.2.	Erkännande av utländska yrkeskvalifikationer	59
3.4.	Kvalitetssäkring.....	60
3.4.1.	Kvalitetssäkring inom gymnasieutbildningen	60
3.4.2.	Kvalitetssäkring inom högre utbildning	61
4.	Främja deltagande i yrkesutbildning.....	63
4.1.	Incitament för studerande	64
4.1.1.	Studiemedel till studerande under 20 år	64
4.1.2.	Studiemedel till studerande i åldern 20 år och uppåt.....	65
4.1.3.	Ekonomiskt stöd till lågutbildade i åldern 25–64 år	66
4.1.4.	Stipendier för studier utomlands	67
4.2.	Incitament för företag som erbjuder arbetsplatsförlagt lärande	67
4.3.	Vägledning och rådgivning	68
4.3.1.	Gymnasieutbildning	68
4.3.2.	Högre utbildning	69
4.3.3.	Vuxenutbildning.....	69
4.3.4.	Arbetsförmedlingen	69
4.3.5.	Vägledare.....	70
4.4.	Utmaningar och utvecklingsmöjligheter	71
4.4.1.	Kompetensglapp	71
4.4.2.	Brist på yrkeslärare	72
4.4.3.	Stort behov av digitala färdigheter och artificiell intelligens ..	72
Förkortningar		74
Referenser.....		76
Ytterligare informationskällor		81
Webbplatser och databaser		82

Tabeller och figurer

Tabeller

1. Befolkningsförändring netto 2000–2021	15
2. Svensk export och import av varor 2022 (miljoner euro).....	19
3. Tolv yrkesprogram: studerande inskrivna under skolåren 2017/2018 och 2020/2021	36
4. Styrning och ansvarsfördelning inom svensk gymnasieutbildning (inklusive grundläggande yrkesutbildning).....	45
5. Storleken på studiebidraget för studier på heltid med fullt studielån, 2022	66
6. Belopp för studiestartsstöd 2022 (exempel för olika antal veckor)	66

Figurer

1. Befolkningsprognos efter åldersgrupp och äldreförsörjningskvot.....	16
2. Real BNP-tillväxt – volym (procentuell förändring jämfört med föregående år)	18
3. Arbetslöshet (15–24 år och 25–64 år) efter utbildningsnivå 2010–2021	22
4. Sysselsättningsgrad för personer med yrkesutbildning (20–34-åringar, ISCED-nivåerna 3 och 4), 2017–2021	23
5. Befolkning (i åldern 25–64 år) efter högsta utbildningsnivå som uppnåtts 2021	25
6. Unga med högst grundskoleutbildning 2012–2021, Sverige och EU-27 (%)	26
7. Deltagande i livslångt lärande 2010–2021	27
8. Yrkesutbildning i det svenska utbildningssystemet 2021/2022	31
9. Andel studerande inom grundläggande yrkesutbildning av det totala antalet gymnasiestuderande (ISCED-nivå 3), 2020	34
10. Genomsnittlig skolpeng per gymnasialt yrkesprogram per år enligt Skolverket 2021	48
11. Yrkesprogrammets allmänna poängstruktur.....	56

Sverige

© agrus/stock.adobe.com

Område	447 400 km ² ⁽²⁾
Huvudstad	Stockholm
Styrelseskick	Sverige är en konstitutionell monarki och parlamentarisk demokrati. Statsministern är regeringschefen som utövar den verkställande makten. Monarken är statschef. Sverige är en enhetsstat uppdelad i 21 län och 290 kommuner ⁽³⁾
Befolkning (2022)	10 493 565 ⁽⁴⁾
Real BNP per capita (2021)	44 840 euro ⁽⁵⁾
Lagstiftande makt	Enkammarriksdag ⁽⁶⁾

⁽²⁾ Eurostats webbplats [läst 7.11.2022].

⁽³⁾ SCB:s databas [extraherat 7.11.2022].

⁽⁴⁾ SCB:s databas (referensperiod: juli 2022) [läst 7.11.2022].

⁽⁵⁾ Eurostats webbplats [läst 7.11.2022].

⁽⁶⁾ Europeiska unionens webbplats (landsprofil: Sverige).

KAPITEL 1. Externa faktorer som påverkar yrkesutbildningen

1.1. Demografi

I juli 2022 hade Sverige en befolkning på 10 493 565 invånare ⁽⁷⁾ och var det tredje största landet i Europeiska unionen med en total landyta på 447 400 km². Landet har låg befolkningstäthet, även om den har ökat under de senaste 10 åren och uppgick till 25,7 invånare per km² år 2021. Befolkningstätheten varierar mellan länen; Stockholm har den högsta befolkningstätheten med 367,2 invånare per km² år 2020 och Norrbotten den lägsta, med endast 2,6 invånare per km² ⁽⁸⁾.

I flera hundra år hade Sverige en högre utvandring än invandring, på grund av fattigdom och svält. Detta förändrades under perioden mellan de två världskrigen när det i huvudsak kom arbetskraftsinvandrare och gradvis fler flyktingar ⁽⁹⁾. Efter inbördeskriget i Syrien, som började 2011, kom det många syriska flyktingar till Sverige och antalet invandrare nådde sin topp 2016 med totalt 163 005 personer ⁽¹⁰⁾. Flyktingmigrationen fortsätter även under 2022, och omkring 33 562 ukrainska flyktingar anlände fram till april ⁽¹¹⁾.

Den svenska befolkningen har en positiv naturlig förändring (födelsetal minus dödstal) ⁽¹²⁾. År 2000 uppgick dödstalet till 93 461 och varierade endast något under de följande åren fram till 2020, då det nådde en topp på 98 124 dödsfall på grund av covid-19-pandemin. Under det påföljande året minskade antalet emellertid igen till 91 958. Födelsetalet har också varierat under årens lopp, men med en tydlig tendens till en allmän ökning; jämfört med 2010 ökade födelsetalet med 21 procent under 2021. Denna utveckling ledde till en total ökning av befolkningen med 1,5 miljoner personer från 2010 till 2020, vilket motsvarar en ökning med 16 procent av den svenska befolkningen (tabell 1).

⁽⁷⁾ SCB:s databas [extraherat 12.9.2022].

⁽⁸⁾ Statistas databas [extraherat 12. 9.2022].

⁽⁹⁾ Statistas databas [läst 7.11.2022].

⁽¹⁰⁾ Eurostat. TPS00176 [extraherat 12.9.2022].

⁽¹¹⁾ SCB:s databas [extraherat 12.9.2022].

⁽¹²⁾ Statistas databas [läst 12.9.2022].

Tabell 1. **Befolkningsförändring netto 2000–2021**

År	Befolkning	Födslar	Dödsfall	Invandrare	Utvandrare
2000	8 882 792	90 441	93 461	58 659	34 091
2005	9 047 752	101 346	91 710	65 229	38 118
2010	9 415 570	115 641	90 487	98 801	48 853
2015	9 851 017	114 870	90 907	134 240	55 830
2016	9 995 153	117 425	90 982	163 005	45 878
2017	10 120 242	115 416	91 972	144 489	45 620
2018	10 230 185	115 832	92 185	132 602	46 981
2019	10 327 589	114 523	88 766	115 805	47 718
2020	10 379 295	113 077	98 124	82 518	48 937
2021	10 452 326	114 263	91 958	90 631	48 284
Förändring 2000–2021	16%	21%	-2%	35%	29%

Källa: Uppgifter baserade på SCB [extraherat 7.11.2022].

Totalt sett har antalet personer som bor i Sverige men är födda utanför landet ökat under de senaste tio åren. År 2011 var omkring 1,43 miljoner invånare födda utanför Sverige, men denna siffra hade ökat till 2,09 miljoner 2021 ⁽¹³⁾, cirka 20 procent av den svenska befolkningen. År 2021 var antalet utlandsfödda invånare i Sverige det högsta för syrier, med ett totalt antal på 196 077, följt av irakier (146 769), finländare (136 607), polacker (95 076) och iranier (83 122). För att underlätta integrationen av detta stora antal invandrare har åtgärder vidtagits på arbetsmarknaden och inom utbildningssystemet av tidigare lärande, öka utbudet av individanpassade program och utbudet på det svenska språket samt erbjuda studievägar som leder till en partiell yrkesutbildningskvalifikation (avsnitten 2.2.1.3 och 3.2.3).

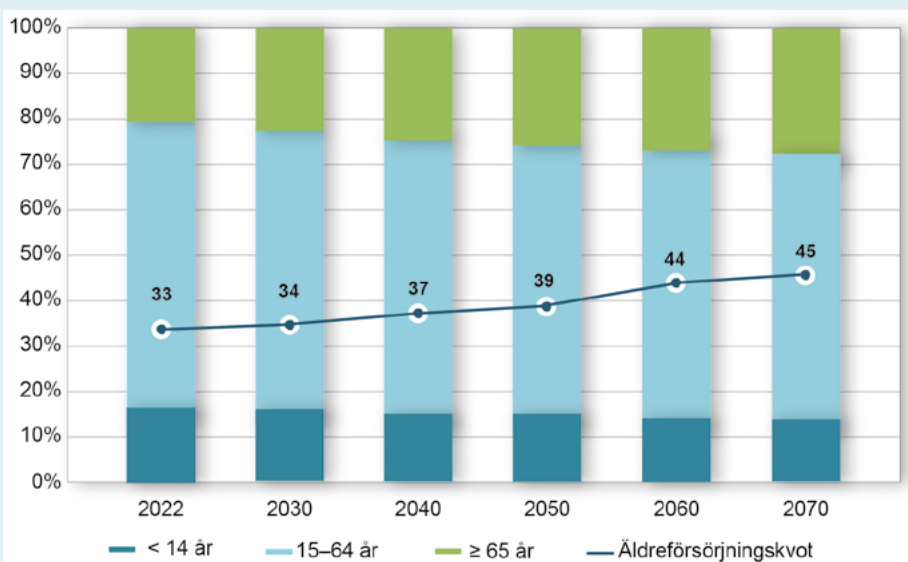
Äldreförsörjningskvoten förväntas öka från 33 under 2022 till 45 under 2070 (figur 1). Befolkningsprognosen för 2022 förutspår att 62,1 procent av befolkningen är i åldersgruppen 15–64 år, 20,1 procent över 65 år och 17,7 procent under 14 år ⁽¹⁴⁾. År 2070 kommer befolkningen över 65 år att öka till 26,2 pro-

⁽¹³⁾ Statistas databas [läst 12.9.2022].

⁽¹⁴⁾ Äldreförsörjningskvoten definieras som kvoten mellan antalet personer som är 65 år eller äldre och antalet personer i arbetsför ålder (15–64 år). Värdet uttrycks per 100 personer i arbetsför ålder (15–64 år).

cent, medan åldersgruppen 15–64 år kommer att minska till 58,3 procent och befolkningen under 14 år till 15,5 procent.

Figur 1. **Befolkningsprognos efter åldersgrupp och
äldreförsörjningskvot**

Källa: Eurostat, proj_19ndbi [extraherat 12.5.2022].

1.2. Ekonomi och arbetsmarknadsindikatorer

Under 1800-talet började Sverige utvecklas från ett jordbruksland till ett industri-land. Under de två världskrigen förklarade Sverige sig neutralt och den fysiska förstörelsen hölls på en låg nivå. Under denna tid drog landet nytta av en hög internationell efterfrågan på råvaror och livsmedel utan att utsättas för internationell konkurrens inom exportverksamheten. Sveriges totala reala BNP per capita ökade från 33 960 euro år 2000 till 44 820 euro år 2021, det högsta värdet någonsin och det fjärde högsta bland de 27 EU-medlemsstaterna ⁽¹⁵⁾. I dag anses Sverige vara en av de mest konkurrenskraftiga ekonomierna i världen.

Sveriges reala BNP-tillväxt har haft få bakslag under årens lopp. På grund av den globala finanskrisen försämrades ekonomin under andra halvåret 2008 och under 2009 minskade bruttonationalprodukten ytterligare med 5 procent

⁽¹⁵⁾ Eurostat. [SDG_08_10](#) [extraherat 10.10.2022].

(procentuell förändring jämfört med föregående år) ⁽¹⁶⁾. Under 2010 var dock den reala BNP-tillväxten 6 procent, vilket är mycket högre än genomsnittet för EU-27 på 2,2 procent (figur 2). Den sjönk 2012 till –0,6 procent på grund av en skuldkris i euroområdet, vilket innebar att dessa länders skulder ökade mycket snabbt. Under de följande åren började Sveriges ekonomi återhämta sig på grund av hushållens ökade konsumtion ⁽¹⁷⁾ och ökade ytterligare fram till 2015 till en real BNP-tillväxt på 4,5 procent. Under de följande åren sjönk den till sin högsta negativa nivå på –2,2 procent under 2020, under covid-19-pandemin. Pandemin drev landet in i en allvarlig recession, även om den var mindre allvarlig än i de andra 27 EU-länderna, där den genomsnittliga BNP-tillväxten minskade med 5,7 procent jämfört med föregående år. Detta var en följd av den annorlunda politik som Sverige bedrev i förhållande till covid-19-pandemin under 2020. Landet var mindre restriktivt när det gällde stängning av utbildningsinstitutioner (Cedefop och ReferNet Sverige, 2020), och företag stängdes inte, även om vissa begränsningar infördes, t.ex. för barer och restauranger när det gällde vilka timmar alkohol kunde serveras (Cedefop och ReferNet Sverige, 2020). På det hela taget märktes nedgången särskilt starkt inom yrkesssektorerna hotell och restaurang, handel, transport, uthyrning, fastighetstjänster, resetjänster, kultur, underhållning och fritid (Adermon et al., 2022).

Under 2021 hade ekonomin återhämtat sig och den reala BNP-tillväxten jämfört med föregående år uppgick till 5,1 procent, vilket var något lägre än genomsnittet för EU-27 på 5,4 procent men överträffade nivån före pandemin 2019.

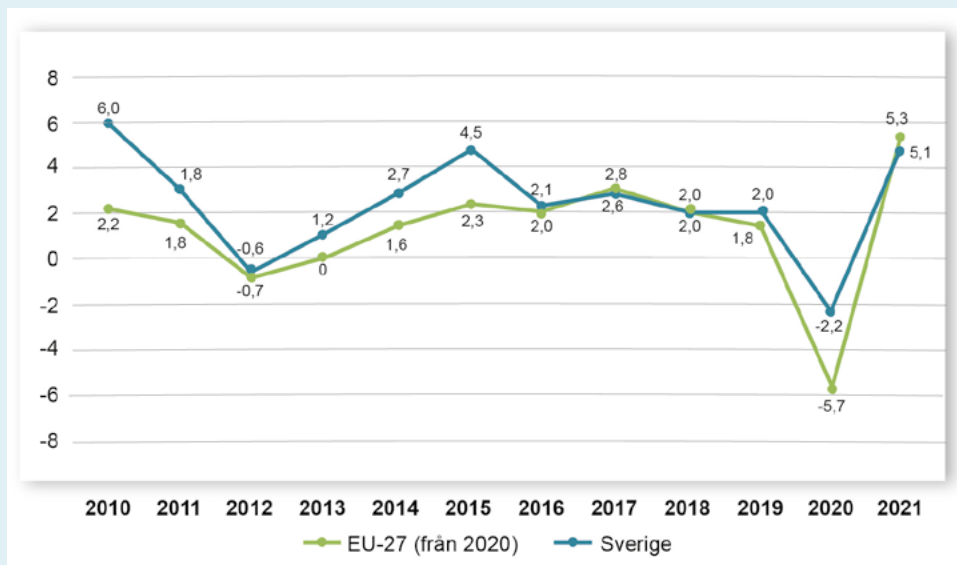
Den ryska invasionen av Ukraina har endast ett indirekt inflytande på ekonomin, eftersom Sverige endast bedriver begränsad direkt handel med Ryssland och Ukraina. Den skapar dock en övergripande osäkerhet om framtida möjliga konsekvenser. För 2022 förväntas den ekonomiska tillväxten sjunka till 2,3 procent och till och med till 1,4 procent under 2023. Samtidigt ligger inflationen på en hög nivå på 8 procent i juli 2022 ⁽¹⁸⁾ och förväntas ligga nära 6 procent under 2022 (Europeiska kommissionen, 2022).

⁽¹⁶⁾ ILO:s webbplats [läst 12.9.2022].

⁽¹⁷⁾ SCB:s webbplats [läst 7.11.2022].

⁽¹⁸⁾ SCB-databasen [läst 12.9.2022].

Figur 2. Real BNP-tillväxt – volym (procentuell förändring jämfört med föregående år)

Källa: Eurostat, tec00115 [extraherat 27.6.2022].

1.2.1. Ekonomisk struktur

År 2021 hade Sverige nästan 1,2 miljoner företag. Av dessa var 99,9 procent små och medelstora företag (SMF) med upp till 249 anställda, medan 25 procent var enmansföretag utan anställda. Även om endast 0,1 procent av alla företag betraktas som stora (över 249 anställda) har de mer än 1,1 miljoner anställda, vilket är en stor andel av den totala arbetsstyrkan på nästan 3,2 miljoner år 2021 ⁽¹⁹⁾.

Under 2021 var 65 procent av alla företag verksamma inom tjänstesektorn, där detaljhandels- och grossistföretag samt företag inom området för företags-tjänster (till exempel konsultföretag) utgjorde den största delen. Omkring 20 procent av företagen arbetar inom jordbruks-, skogsbruks- och fiskerisektorn och 14 procent inom industrisektorn. De flesta anställda i industrisektorn arbetar inom byggsektorn, följt av tillverkningsindustrin, där de viktigaste produkterna är maskiner, telekommunikation, elektronik, fordon, läkemedel samt järn-, stål- och pappersprodukter. Under 2021 arbetade 70,1 procent (2 222 239 personer) av alla anställda inom tjänstesektorn, 28,5 procent (903 312 personer) inom industrisektorn och 1,5 procent (46 397 personer) inom jordbrukssektorn ⁽²⁰⁾.

⁽¹⁹⁾ Ekonomifaktas webbplats [extraherat 12.9.2022].

⁽²⁰⁾ Ekonomifaktas webbplats [extraherat 12.9.2022].

Under första halvåret 2022 importerade Sverige huvudsakligen råolja, industrimaskiner, elektronik och telekommunikation, vägfordon, livsmedelsdrycker och tobak samt textilier, kläder och skor ⁽²¹⁾. Samtidigt exporterade Sverige främst papper/pappersvaror, järn och stål, läkemedel, petroleumprodukter, industrimaskiner, elektronik och telekommunikation, vägfordon samt livsmedel, drycker och tobak ⁽²²⁾ (tabell 2). En viktig del av den svenska exportmarknaden består av kunskapsintensiva tjänster som forskning och utveckling, IKT-tjänster och immateriella rättigheter som patent och licenser. Ett av de områden inom digital teknik som utvecklas snabbt är artificiell intelligens (AI), där vidareutveckling anses vara en av de främsta prioriteringarna (avsnitt 4.4.3) ⁽²³⁾.

De viktigaste exportpartnerländerna var Norge, Tyskland, Danmark, USA och Finland och den största delen av importen kom från Tyskland, Norge, Nederländerna, Kina och Danmark ⁽²⁴⁾.

Tabell 2. **Svensk export och import av varor 2022 (miljoner euro)**

Varor	Export av svenska varor (januari–juni 2022)	Import av svenska varor (januari–juni 2022)
Trä och pappersprodukter	10 829	2 908
Trä	3 190	
Pappersmassa och pappersavfall	1 770	
Papper och pappersprodukter	5 383	
Mineraler	12 363	9 516
Järnmalm och koncentrat	1 981	
Järn och stål	5 231	4 302
Andra metaller än järn	2 826	2 194
Metallhaltig malm, metallskrot		1 358

⁽²¹⁾ SCB-databasen [läst 12.9.2022].

⁽²²⁾ SCB-databasen [läst 12.9.2022].

⁽²³⁾ Mer information: Regeringskansliet. *Regeringskansliet* [läst 12.9.2022].

⁽²⁴⁾ Mer information: OEC. *Landsprofil Sverige* [läst 12.9.2022].

Varor	Export av svenska varor (januari–juni 2022)	Import av svenska varor (januari–juni 2022)
Kemikalier, gummiprodukter	15 942	13 656
Organiska/oorganiska kemikalier	1 642	2 987
Farmaceutiska produkter	7 505	3 331
Plast	2 819	2 761
Rågummi, gummiprodukter		1 127
Mineralbränslen, elektrisk ström	11 557	14 819
Råolja		8 631
Petroleumprodukter	9 080	4 412
Maskiner, transportmedel	40 731	42 063
Metallvaror	2 609	3 631
Industrimaskiner	12 979	10 025
Elektronik, telekommunikation	9 661	15 230
Vägfordon	12 711	10 048
Personbilar	6 463	4 892
Lastbilar	2 100	
Delar och tillbehör	3 152	3 134
Andra transportmedel	629	757
Instrument, fotoutrustning/optisk utrustning	2 139	2 368
Andra produkter	13 352	22 459
Livsmedel, drycker, tobak	6 537	10 766
Textilier, kläder, skor	2 652	5 175
Möbler	1 231	1 749
Totalt	104 773	105 442

Obs! Belopp omräknade från SEK till EUR [omräknat 12.9.2022].

Källor: Cedefop, baserat på uppgifter från SCB (Export för viktiga varuområden enligt SITC och Import för viktiga varuområden enligt SITC) [läst 12.9.2022].

1.2.2. Sysselsättning och arbetslöshet

Under 2021 var den totala arbetslösheten bland befolkningen i arbetsför ålder (25–64 år) som högst 8,8 procent, vilket fortfarande kan betraktas som en följd av covid-19-pandemin. Förra gången som arbetslösheten låg på denna höga nivå i Sverige var 2010 ⁽²⁵⁾ på grund av den globala finanskrisen 2008/2009 (Arbetslöshetsrapporten, 2022).

Mellan 2011 och 2021 fanns den lägsta risken för arbetslöshet bland personer i åldern 25–64 år med en högskolekvalifikation på ISCED-nivå 5–8, tätt följd av samma åldersgrupp men med gymnasial eller eftergymnasial kvalifikation på ISCED-nivå 3–4 (figur 3). Arbetslösheten i de båda grupperna låg på mellan 3,5 procent och 5,7 procent. Personer i åldern 15–24 år med kvalifikationer på samma ISCED-nivå (3–4 och 5–8) hade en mycket högre risk för arbetslöshet, från 8,4 procent till 18,1 procent.

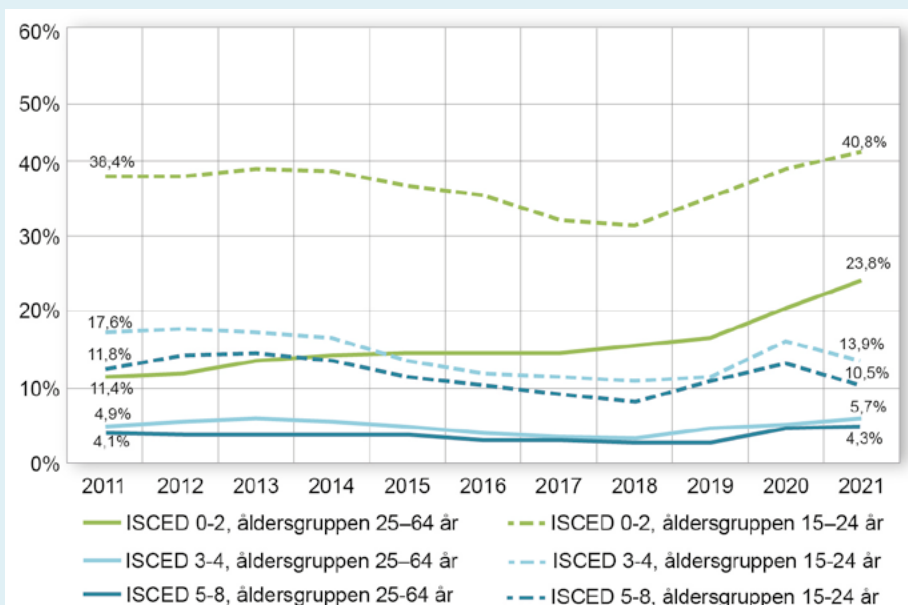
Den största risken för arbetslöshet uppstår för ungdomar (i åldern 15–24 år) som endast har kvalifikationer på ISCED-nivå 0–2. Sedan 2011 har arbetslösheten för dem varierat på mycket höga nivåer under åren, från 31,4 procent till 40,8 procent. Arbetslösheten bland äldre lågutbildade, i åldrarna 25–64 år, var mycket lägre, men har stadigt ökat sedan 2011, från 11,4 procent till toppnoteringen på 23,8 procent 2021.

Totalt sett har arbetslösheten ökat sedan 2019 för nästan alla åldersgrupper och för innehavare av kvalifikationer på alla ISCED-nivåer ⁽²⁶⁾, på grund av covid-19-pandemin. Många arbetstillfällen har försvunnit inom tjänstesektorn, där ett stort antal lågutbildade personer hade varit anställda och blev arbetslösa. Det är också så att äldre personer i en kris i allmänhet löper större risk att förlora sitt arbete och senare fastna i arbetslöshet (Flodberg, Häkkinen Skans och Wasén, 2022). Under 2017 införde riksdagen nya ekonomiska stödåtgärder för att motivera denna målgrupp att påbörja eller återuppta sina studier (avsnitt 4.1.3).

⁽²⁵⁾ Eurostat, [TIPSUN20](#) [läst 12.9.2022].

⁽²⁶⁾ Med undantag för åldersgruppen 25–64 år som har en ISCED-kvalifikation på 5–8. För dem minskade arbetslösheten från 4,6 procent till 4,3 procent från 2020 till 2021.

Figur 3. Arbetslöshet (15–24 år och 25–64 år) efter utbildningsnivå 2010–2021

Obs! Data baserade på den internationella standarden för klassificering av utbildningar (ISCED) 2011; brutna tidsserier.

ISCED 0–2 = förskola, låg-, mellan- och högstadium.

ISCED 3–4 = gymnasial och eftergymnasial utbildning utom högskoleutbildning.

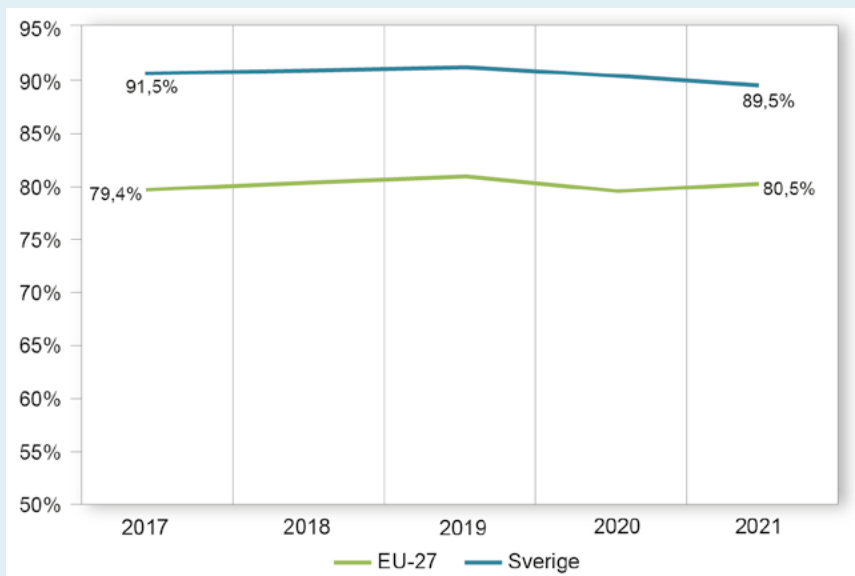
ISCED 5–8 = högskoleutbildning

Källa: Eurostat, Ifsa_urgæd [extraherat 11.10.2022].

Jämfört med de andra EU-27-länderna hade Sverige under 2021 den fjärde högsta arbetslösheten bland ungdomar i åldern 15–24 år ⁽²⁷⁾. Detta visar att det finns ett behov av att främja deltagandet i yrkesutbildning, även med tanke på att 89,5 procent av alla personer med yrkesutbildningsexamen i åldern 20–34 år var sysselsatta 2021, jämfört med genomsnittet i EU-27 på 80,5 procent (figur 4)

⁽²⁷⁾ Eurostat. TIPSUN20 [läst 12.9.2022].

Figur 4. Sysselsättningsgrad för personer med yrkesutbildning (20–34-åringar, ISCED-nivåerna 3 och 4), 2017–2021

Obs! Uppgifter baserade på ISCED 2011; brutna tidsserier.

ISCED 3–4 = gymnasial och eftergymnasial utbildning utom högskoleutbildning.

Källa: Eurostat, edat_ifse_24 [extraherat 11.10.2022].

Enligt Cedefops kompetensprognos håller Sverige på att övergå till en hög-utbildad ekonomi, och fram till 2030 förväntas omkring två tredjedelar av alla lediga jobb behöva personer med höga kvalifikationsnivåer. Den största sysselsättningstillväxten fram till 2030 förväntas inom hälso- och sjukvård och social omsorg, utbildning och offentlig förvaltning. De flesta nya arbetstillfällen under det kommande årtiondet förväntas inom yrken för hälso- och sjukvårdspersonal, kontorsanställda, forskare och ingenjörer ⁽²⁸⁾. För att yrkesutbildningen ska vara attraktiv finns det ett behov av att reagera på denna trend och göra det lättare för utexaminerade från yrkesutbildning att få tillträde till högre utbildning (avsnitt 2.2.1.1).

⁽²⁸⁾ I Cedefops kompetensprognos uppskattas det totala antalet arbetstillfällen per yrkesgrupp som summan av nettoförändringen av sysselsättningen och ersättningsbehovet. Nettoförändringen av sysselsättningen avser nya jobb som skapas på grund av att sysselsättningen inom sektorn eller yrket har ökat. Ersättningsbehov uppstår när arbetskraften lämnar yrket på grund av pensionsavgång eller karriärförändringar. (Cedefops databas om kompetensinventering [läst 12.9.2022]).

1.2.3. Regleringar

I Sverige regleras endast ett fåtal yrken så att en särskild examen krävs för att få tillträde till yrket. Detta gäller främst utbildning och hälso- och sjukvård. I kollektivavtal fastställer arbetsmarknadens parter löner för reglerade och icke-reglerade yrken, liksom kvalifikationsnivåerna för vissa yrken.

Det som reglerar arbetsplatsförlagt lärande inom yrkesutbildning är:

- (a) [Arbetsmiljölagen](#) som säkerställer att arbetet utförs i en hälsosam och säker miljö och definierar därför bland annat säkerhetsåtgärder, arbetstider och vilotid.
- (b) [Lagen om anställningsskydd](#), som skyddar arbetstagarna och reglerar skälen för tillfälliga anställningar, uppsägningstider, företräde vid återanställning, uppsägning på grund av arbetsbrist eller personliga skäl.

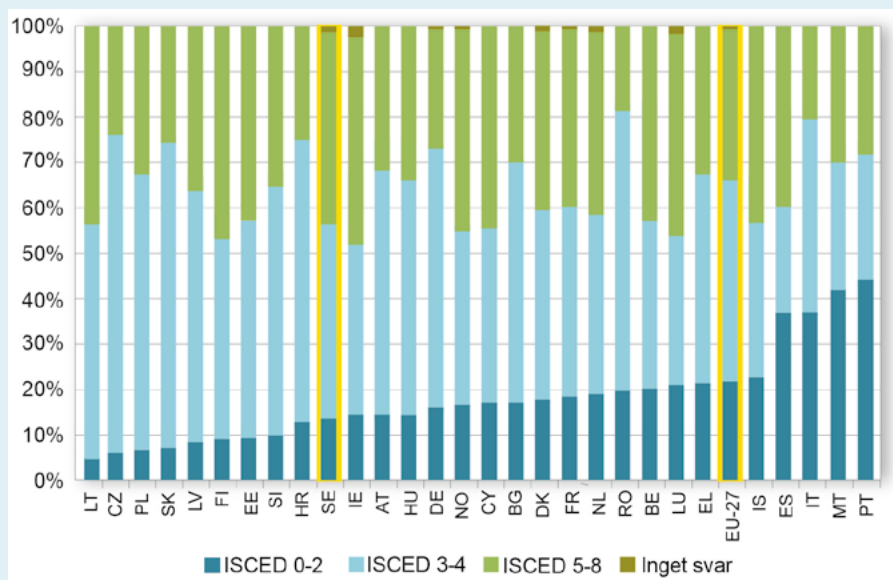
Yrkesstuderande som genomgår sin kompetensutveckling på ett företag omfattas av samma lagstiftning som anställda. Företagen ska se till att likvärdiga säkerhetsåtgärder vidtas för de yrkesstuderande som fullgör sitt arbetsplatsförlagda lärande på deras anläggning. Utbildningsanordnare ansvarar för att kontrollera att företagen följer arbetslagstiftningen när det gäller de yrkesstuderande (Skolverket och ReferNet Sverige, 2019).

1.3. Utbildningsnivå

Under 2021 hade endast 13,5 procent av den svenska befolkningen i åldern 25–64 år en låg kvalifikation på ISCED-nivå 0–2, vilket var mycket lägre än genomsnittet för EU-27 på 21,3 procent (figur 5). Andelen personer med en gymnasial eller eftergymnasial kvalifikation på ISCED-nivå 3–4 var 41,7 procent, vilket är lägre än genomsnittet för EU-27 på 44,5 procent. De personer som hade en högskolekvalifikation på ISCED-nivå 5–8 var dock 44,4 procent, återigen mycket högre än genomsnittet för EU-27 (34 procent) och redan mycket nära EU-målet på 45 procent för 2030.

År 2021 var andelen kvinnor som tog examen från nationella program (avsnitt 2.1) 81,8 procent, jämfört med 77,5 procent för män. I de högskoleförberedande programmen uppnådde 84,3 procent av kvinnorna, jämfört med 78,9 procent av männen, examen efter tre år. I yrkesprogrammen uppnådde däremot männen examen i en något högre grad (75 procent) än kvinnor (74 procent) (Skolverket, 2021).

Figur 5. Befolkning (i åldern 25–64 år) efter högsta utbildningsnivå som uppnåtts 2021

Obs! Uppgifter baserade på ISCED 2011.

Låg tillförlitlighet för "inget svar" i Tjeckien och Lettland.

ISCED 0–2 = förskola, låg-, mellan- och högstadium.

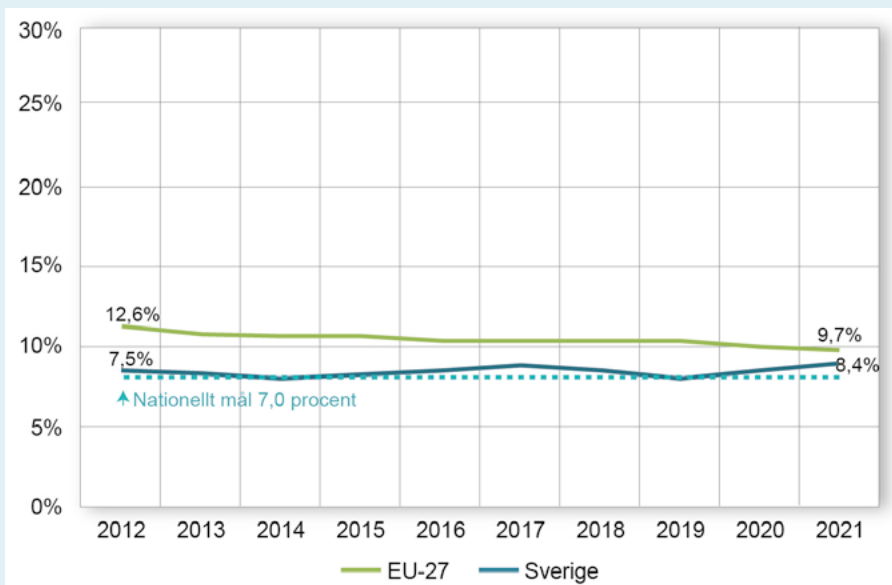
ISCED 3–4 = gymnasial och eftergymnasial utbildning utom högskoleutbildning.

ISCED 5–8 = högskoleutbildning.

Källa: Eurostat, ifsa_pgaed [extraherat 12.5.2022].

Sedan 2012 ligger antalet unga med högst grundskoleutbildning fortfarande nära det nationella målet på 7 procent och långt under EU-27-nivån, som varierade från 12,6 procent (2012) till 9,7 procent (2021) (figur 6). Under 2021 nådde antalet unga med högst grundskoleutbildning i Sverige 8,4 procent, vilket var det högsta värde som landet haft under många år, över det nationella målet på 7 procent men fortfarande under genomsnittet för EU-27.

Figur 6. Unga med högst grundskoleutbildning 2012–2021, Sverige och EU-27 (%)

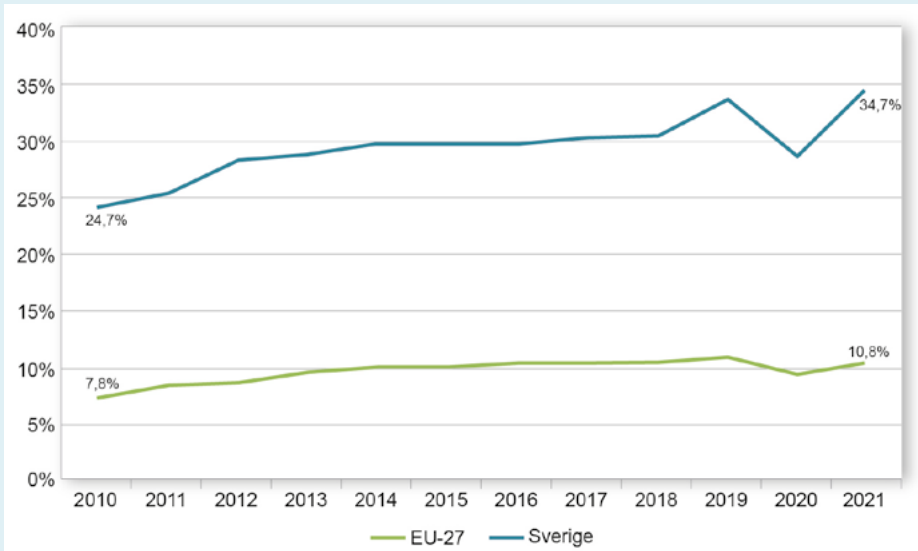

Obs! Andel av befolkningen i åldern 18–24 år som har högst högstadietutbildning och som inte deltar i ytterligare utbildning.

Källa: Eurostat, edat_lfse_14 [extraherat 12.5.2022] och Europeiska kommissionen [extraherat 11.10.2022].

Andelen personer i åldern 25–64 år som deltar i livslångt lärande (figur 7) under de senaste fyra veckorna före undersökningen sjönk från 34,3 procent 2019 till 28,6 procent 2020. Sverige hade dock fortfarande det högsta deltagandet bland EU-27-länderna och låg också långt över EU:s mål på 15 procent för 2020. Det minskade deltagandet kan dock vara en eftereffekt av covid-19-pandemin, eftersom fler personer arbetade hemifrån under 2020 och hade minskad kontakt med andra människor och omvärlden (ReferNet Sverige och Cedefop, 2020). Under 2021 ökade deltagandet i Sverige igen till 34,7 procent, vilket fortfarande var det högsta bland länderna i EU-27 och mycket högre än genomsnittet för EU-27 på 10,8 procent.

Figur 7. Deltagande i livslångt lärande 2010–2021

Obs! Andel av den vuxna befolkningen i åldern 25–64 år som deltar i utbildning; bruten serie 2018, 2021.

Källa: Eurostat, trng_lfse_01 [extraherat 12.5.2022].

1.4. Sysselsättningspolitik som påverkar yrkesutbildningen

En arbetskraft med lämplig kompetens är av avgörande betydelse för innovation och tillväxt. Den kompetens som krävs på arbetsmarknaden förändras ständigt och många relaterade åtgärder för kompetensutveckling och omskolning har införts under de senaste åren, med fokus på frågor som digitalisering, klimat- omställning, byggverksamhet och hälso- och sjukvård. Åtgärderna syftar till att göra särskilt lågutbildade vuxna, arbetslösa och asylsökande kvalificerade för arbetsmarknaden. Mer specifikt genomfördes följande viktiga sysselsättnings- politiska åtgärder:

- Sedan 2021 har utbildningskurser erbjudits nyanlända migranter och asyl- sökande med erfarenhet av hälso- och sjukvård. Utbildningen kan inriktas på svenska språket eller teoretisk och praktisk sjukvårdsutbildning (Cedefop och ReferNet, kommande a).
- Yrkespaket för vuxna har erbjudits sedan några år tillbaka och överens- kommits med branscherna som inkörsportar till arbetsmarknaden. Under

2021 utarbetades totalt 82 yrkesutbildningspaket, som inte bara består av partiella kvalifikationer, utan även omfattar byggstenar som kan överföras och ackumuleras för att uppnå en fullständig kvalifikation (Cedefop och ReferNet, kommande b).

- (c) Under 2021 gav regeringen Skolverket och Arbetsförmedlingen i uppdrag att analysera informationsutbytet mellan utbildning och arbetsmarknad, i syfte att underlätta arbetslösas övergång till kommunal vuxenutbildning (Cedefop och ReferNet, kommande e).
- (d) Under 2021 utformade regeringen och oppositionen ett nytt avtal för att modernisera arbetsrätten med fokus på att åtgärda kompetensglapp och förbättra anpassningen mellan den kompetens som behövs på arbetsmarknaden och den kompetens som arbetstagarna faktiskt har (Cedefop och ReferNet, kommande d). De flesta lagändringarna trädde i kraft i slutet av juni 2022 och tillämpades för första gången den 1 oktober 2022 (Arbetsmarknadsdepartementet och Utbildningsdepartementet, 2022).
- (e) Som svar på den digitala omställningen bad regeringen Skolverket att lägga fram en nationell strategi för digitalisering för utbildning, inklusive grundläggande yrkesutbildning. Olika berörda parter deltog i utarbetandet av strategin och översynen av läroplanerna, bland annat arbetsmarknadens parter, nationella programråd, universitet, IKT-experter, lärare och studerande. Under 2020 godkändes och genomfördes läroplansförändringar i yrkesprogrammen för läsåret 2020/2021 (Cedefop och ReferNet, kommande c).
- (f) En proposition om kommunal vuxenutbildning antogs 2020 ⁽²⁹⁾ i syfte att stärka kompetensförsörjning, påskynda integrationen av migranter och stödja omskolning och kompetensutveckling för vuxna. Vuxna har fler möjligheter att delta i fortbildning, och villkoren för studielån har förbättrats.
- (g) Under 2017 infördes ekonomiskt stöd för att stimulera lågutbildade arbetslösa vuxna (i åldern 25–56 år) som är registrerade hos Arbetsförmedlingen att påbörja eller återuppta sina studier. Det ekonomiska stödet varar i upp till 50 veckor och uppgår till 8 984 svenska kronor (SEK) (cirka 830 euro) per månad för studier på heltid (Cedefop och ReferNet, kommande f).
- (h) Efter det stora antalet syriska migranter som kom till Sverige 2015/2016 infördes många nya yrkesutbildningar som möjliggjorde partiella kvalifikationer. Utbildningen är inriktad på yrken där det råder brist på kvalificerad arbetskraft, t.ex. läkare, sjuksköterskor, kockar, slaktare och revisorer ⁽³⁰⁾.

⁽²⁹⁾ Mer information: Riksdagen. [Komvux för stärkt kompetensförsörjning](#) [utbildningsutskottets rapport] [läst 12.9.2022].

⁽³⁰⁾ Mer information: Arbetsförmedlingen. [Snabbspår](#) [läst 12.9.2022].

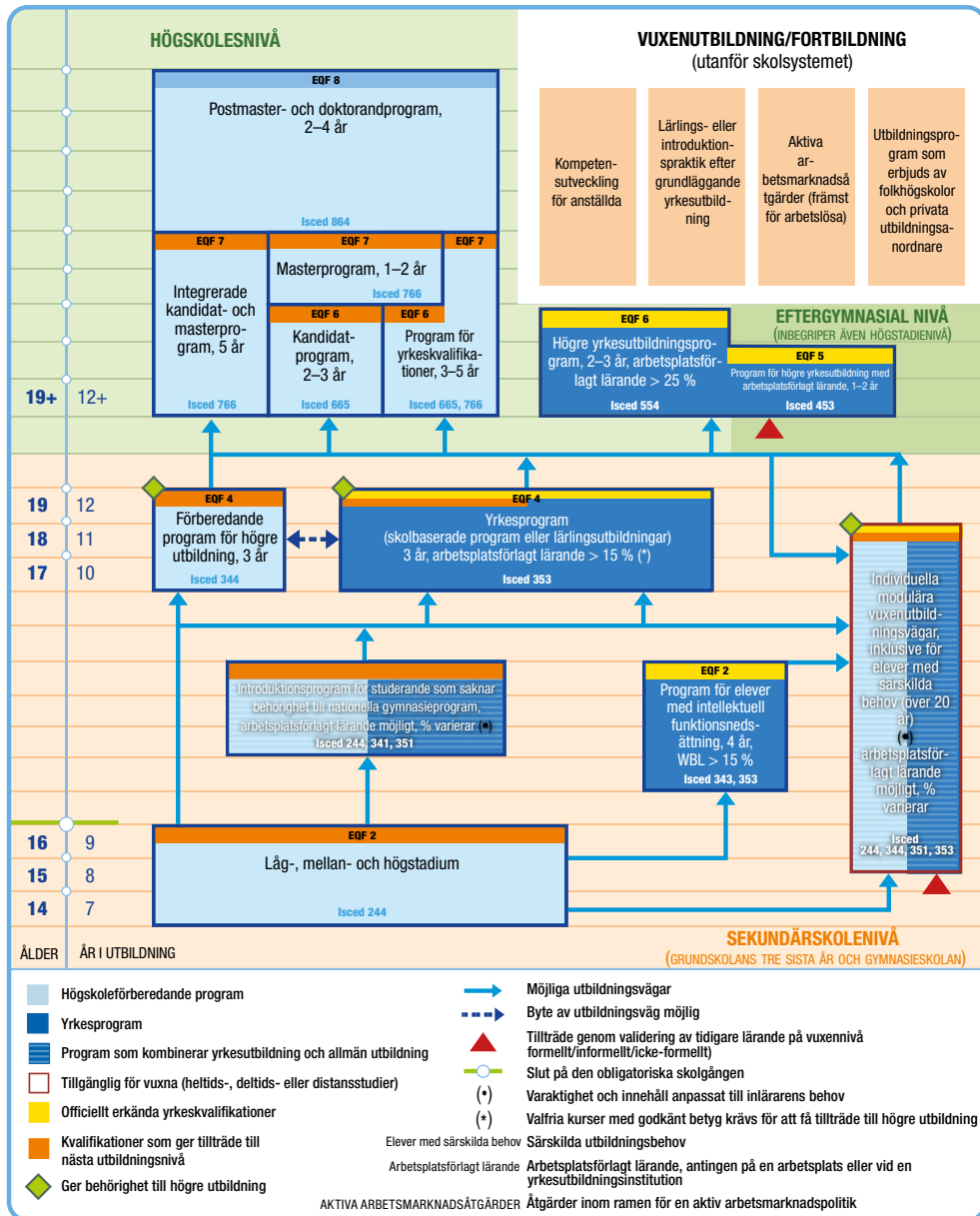
Ett annat fokus för den svenska sysselsättningspolitiken var att öka yrkesutbildningens attraktionskraft genom att förbättra yrkeshögskoleprogrammen och underlätta övergången till högre utbildning, samt åtgärder för validering. Mer specifikt har följande sysselsättningspolitiska åtgärder vidtagits under de senaste åren:

- (a) Riksdagen ändrade den svenska skollagen i april 2022 och angav att från och med 2023 kommer alla yrkesprogram automatiskt att omfatta kurser som leder till behörighet till högre utbildning efter avslutad utbildning (för närvarande är det fortfarande tvärtom, så de studerande behöver aktivt fatta beslut om att inkludera dessa kurser i sitt program). Dessutom kommer antalet poäng att öka till 2 800, vilket ger tillräckligt utrymme för yrkesförberedelser och för kurser som leder till möjlighet att delta i högre utbildning (ReferNet Sverige och Cedefop, 2022a).
- (b) Ett enhetligt och permanent valideringssystem bygger på lämpliga regler, organisationer och finansiering. I januari 2020 överlämnade den nationella valideringsdelegationen (utsedd av regeringen 2015) sitt slutbetänkande *Validering – för kompetensförsörjning och livslångt lärande* (regeringen, 2019) till Utbildningsdepartementet. Riksdagen planerar att fatta beslut under 2022 (Cedefop och ReferNet, kommande h).
- (c) Sedan 2014 har regeringen ökat sin finansiering till Myndigheten för yrkeshögskolan i syfte att öka utbudet av yrkeshögskoleprogram. Myndigheten kunde öka antalet studieplatser med mer än 56 procent mellan 2014 och 2019. Under 2020 beviljades ytterligare finansiering på 245 miljoner kronor (cirka 24 miljoner euro) för ett tillfälligt tillägg av utbildningsplatser inom högre yrkesutbildning. En fjärdedel av dessa medel är öronmärkta för det nya systemet för fortsatt yrkesutbildning, YH-flex, som är ett pilotprojekt med kortare kurser fram till 2023 (avsnitt 3.3.1) (Cedefop och ReferNet, kommande g).

KAPITEL 2. Tillhandahållande av yrkesutbildning

Figur 8. Yrkesutbildning i det svenska utbildningssystemet 2021/2022

Obs! ISCED-P 2011.

Källa: Cedefop och ReferNet Sverige, 2022.

2.1. Översikt över utbildningssystemet

I det svenska utbildningssystemet är skolan obligatorisk i tio år, från 6 till 16 års ålder, enligt skollagen (Utbildningsdepartementet, 2010a). Det svenska utbildningssystemet omfattar följande:

- (a) Förskolan, som erbjuds på frivillig basis till barn i åldern 1–5 år (ISCED-nivå 0).
- (b) Obligatorisk grundskola, som erbjuds till barn i åldern 6–16 år (ISCED 1–2). Den obligatoriska skolan är indelad i följande fyra steg:
 - (i) Förskoleklass (årskurs 0, förskoleår) ⁽³¹⁾.
 - (ii) Lågstadiet (årskurs 1–3).
 - (iii) Mellanstadiet (årskurs 4–6).
 - (iv) Högstadiet (årskurs 7–9).

Obligatorisk utbildning erbjuds också:

- (a) I sameskolorna för barnen bland urfolket samerna.
- (b) Gymnasieskola, för barn vanligen i åldern 16–20 år ⁽³²⁾ (ISCED 3–4). Denna omfattar 18 nationella program, varav 6 är högskoleförberedande program och 12 yrkesprogram.
- (c) Högskoleutbildning, som omfattar yrkeshögskoleprogram på ISCED-nivå 5–6, samt allmänna kandidat-, master-, post-master- och doktorandprogram på ISCED-nivå 6–8.

Det svenska skolsystemet omfattar även fristående skolor (*friskolor*), som drivs av en annan huvudman än en kommun, region eller staten. De kan drivas av en stiftelse, ett företag, en förening, en privatperson eller ett trossamfund. Friskolor ska godkännas av [Skolinspektionen](#), den statliga myndighet som ansvarar för att se till att alla elever får likvärdig utbildning av god kvalitet i en säker miljö. Friskolornas antal har ökat sedan 1992, då de började erhålla offentliga medel på grund av ändringen i respektive lag (se avsnittet 2.5.1 för information om finansiering) ⁽³³⁾.

Både friskolor och kommunala skolor bedriver verksamhet inom ramen för skollagen (2010) och är skyldiga att följa nationella läroplaner och kursplaner. Föräldrarna och deras barn har rätt att välja mellan friskola och kommunal skola.

⁽³¹⁾ Mer information: Skolverket. [Skolplikt och rätt till utbildning](#) [läst 12.9.2022].

⁽³²⁾ En ung person måste börja sin gymnasieutbildning senast det första kalenderåret under det år då han eller hon fyller 20 år. Mer information: Skolverket. [Antagning till gymnasieskolan](#) [läst 12.9.2022].

⁽³³⁾ Mer information: Friskolornas riksförbund. [Skolor och elever](#) [läst 12.9.2022].

Under läsåret 2020/2021 var 17 procent av Sveriges grundskolor friskolor och 16 procent av alla elever i grundskolan valde en friskola. Samma läsår var 35 procent av gymnasieskolorna friskolor och omkring 29 procent av alla gymnasiestuderande valde en friskola ⁽³⁴⁾. Under läsåret 2020/2021 deltog 63 procent av eleverna i fristående gymnasieskolor i ett högskoleförberedande program, 30 procent i ett yrkesprogram och 7 procent i ett introduktionsprogram (Friskolornas riksförbund, 2022).

Elever med intellektuell funktionsnedsättning måste följa nio års grundskoleutbildning, vilket omfattar lågstadiet (årskurs 1–3) samt mellanstadiet och högstadiet (årskurs 4–9). Syftet med grundsärskolan är att erbjuda en utbildning som är anpassad till elever med intellektuell funktionsnedsättning och som ger kunskap och värden och utvecklar deras förmåga att förvärva dessa. Utbildningen ska bidra till personlig utveckling, förbereda dem för aktiva livsval och ge en god grund för ett aktivt deltagande i samhället. Dessa nio år av obligatorisk skolgång för elever med intellektuell funktionsnedsättning utgör grunden för vidare utbildning.

2.2. Statligt reglerat tillhandahållande av yrkesutbildning

Det svenska yrkesutbildningssystemet inleds efter obligatorisk utbildning och omfattar gymnasiala, eftergymnasiala program och högskoleprogram som leder till kvalifikationer på nivå 2–6 i den europeiska referensramen för kvalifikationer (EQF) (figur 8).

För att kunna delta i gymnasiala yrkesutbildningsprogram måste de studerande få godkänt betyg i ett tillräckligt antal ämnen från grundskolan i specifika ämnen: svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik samt minst fem andra ämnen. Fyra introduktionsprogram finns tillgängliga för dem med otillräckliga betyg (avsnitt 2.2.1.2). Yrkeskurser och arbetsplatsförlagt lärande kan ingå i alla fyra programmen. Dessa program kan ge tillgång till om eleven uppnår godkända betyg i de ämnen som krövs för behörighet gymnasieprogram som leder till en kvalifikation på EQF-nivå 4 (avsnitt 2.2.1.1). För studerande med intellektuell funktionsnedsättning finns särskilda program som varar i 4 år och som leder till en kvalifikation på EQF-nivå 2 (avsnitt 2.2.1.3). Individuella modulbaserade utbildningsvägar, inklusive yrkesutbildning på gymnasienivå, erbjuds till vuxna genom det formella vuxenutbildningssystemet och leder till kvalifikationer på ISCED-nivå 244, 344, 351 och 353.

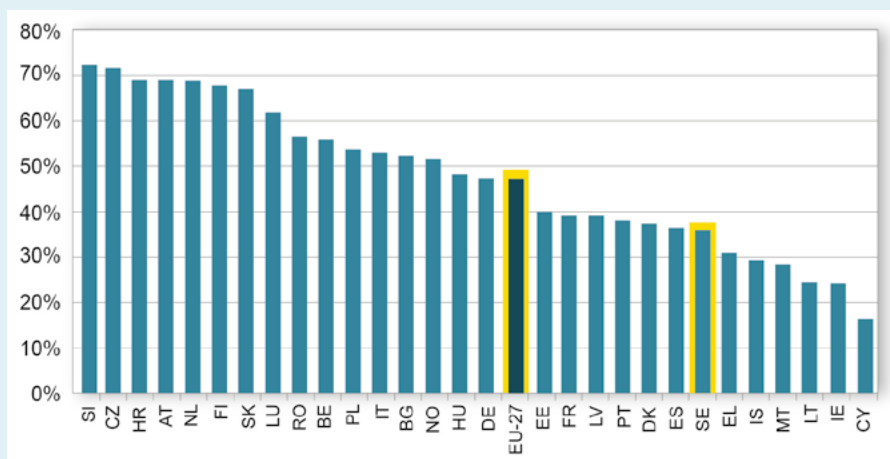
⁽³⁴⁾ Mer information: [Det svenska skolsystemet](#) [läst 12.9.2022].

På högre nivå erbjuds 1–3-åriga program inom yrkeshögskolan, vilka leder till en yrkeshögskoleexamen på EQF-nivå 5 eller en kvalificerad yrkeshögskoleexamen på EQF-nivå 6 (avsnitt 2.2.2).

Studerande som inte har avslutat gymnasieskolan kan delta i program som erbjuds inom kommunal vuxenutbildning eller på folkhögskolor (avsnitt 2.2.1.4).

Andelen studerande inom grundläggande yrkesutbildning, såsom andel av det totala antalet gymnasiestuderande, är ganska låg (35,6 procent 2020), vilket är mer än 13 procentenheter lägre än genomsnittet för EU-27 på 48,7 procent (Figur 9). Det låga antalet utexaminerade från yrkesutbildning återspeglas på arbetsmarknaden, som är i stort behov av kvalificerade arbetstagare inom vissa branscher Regeringen har inlett flera åtgärder för att öka yrkesutbildningens attraktionskraft (avsnitt 1.4).

Figur 9. Andel studerande inom grundläggande yrkesutbildning av det totala antalet gymnasiestuderande (ISCED-nivå 3), 2020

Obs! Uppgifter baserade på ISCED 2011.

Källa: Eurostat, educ_uae_enrs04 [extraherat 12.5.2022].

Omfattningen av program i gymnasial yrkesutbildning anges i poäng. I linje med det europeiska systemet för meritöverföring inom yrkesutbildningen (Ecvet) visar dessa poäng den insats som krävs för att uppnå målen för en viss kurs.

2.2.1. Gymnasial yrkesutbildning

Det nuvarande gymnasiesystemet infördes i och med den nationella reformen 2011, i efterdyningarna av den globala finanskrisen 2008–2009, när den första

återhämtningen ägde rum men antalet långtidsarbetslösa fortfarande var högt (avsnitt 1.2.2). Det främsta målet var att få fler personer kvalificerade för arbetsmarknaden.

På gymnasienivå erbjuds följande fyra yrkesutbildningar som studerande kan få tillgång till när de har avslutat sin obligatoriska utbildning:

- (a) Yrkesprogram (skolförlagd utbildning eller lärlingsutbildning).
- (b) Introduktionsprogram.
- (c) Yrkesutbildningsprogram för studerande med intellektuell funktionsnedsättning.
- (d) Individanpassad yrkesutbildning för vuxna.

2.2.1.1. *Grundläggande yrkesprogram (skolförlagd utbildning eller lärlingsutbildning)*

De grundläggande gymnasiala yrkesprogrammen varar i tre år, är kostnadsfria och leder till en yrkesexamen på gymnasienivå på EQF-nivå 4 som ger utexaminerade möjlighet att direkt komma in på arbetsmarknaden. Elever börjar normalt i ett yrkesprogram vid 16 års ålder, efter att ha avslutat den obligatoriska skolan, men kan få tillgång till dessa program fram till det år de fyller 20 år. Därefter kan de endast studera yrkesutbildning inom vuxenutbildningen (avsnitt 2.2.1.4). För att kunna delta i ett av dessa program måste eleverna ha tillräckligt många godkända betyg från högstadiet i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik samt i minst fem andra ämnen. Om eleverna inte har tillräckliga betyg kan de följa ett av de fyra introduktionsprogrammen (avsnitt 2.2.1.2) eller fortsätta grundskolan i upp till två år för att kvalificera sig.

Det finns 12 program för gymnasial yrkesutbildning, vart och ett med inriktning på ett särskilt yrkesområde (tabell 3). Gymnasiala yrkesprogram erbjuds antingen som skolförlagd utbildning eller som lärlingsutbildning. Båda utbildningsformerna omfattar obligatorisk arbetsplatsförlagt lärande som skiljer sig åt i fråga om omfattning: i den skolförlagda utbildningen måste den totala andelen arbetsplatsförlagt lärande vara minst 15 procent; i en lärlingsutbildning måste den vara minst 50 procent (Cedefop, 2021a). Elever som följer lärlingsutbildningen skickas av sin utbildningsanordnare till ett företag eller offentlig arbetsgivare. Lärlingar får en minimisättning som regleras i kollektivavtal ⁽³⁵⁾.

En övergång från skolförlagda till lärlingsbaserade yrkesprogram är möjlig under det första, andra och tredje läsåret, men med vissa begränsningar: om en studerande byter till ett lärlingsbaserat program först under det tredje året måste den studerande ha haft så pass mycket erfarenhet av arbetsplatsförlagt lärande

⁽³⁵⁾ GLA. *Vad kostar en gymnasielärling?* [läst 12.9.2022].

att hälften av det totala programmet har varit arbetsplatsförlagd utbildning vid slutförandet av det gymnasiala yrkesprogrammet (Skolverket, 2012a).

Deltagandet i de tolv yrkesprogrammen ökade från 92 500 studerande under 2017/2018 till 104 420 studerande under 2020/2021 (tabell 3). Eftersom det totala antalet studerande inom yrkesutbildningen fortfarande är lågt, jämfört med genomsnittet i EU-27 och efterfrågan på arbetsmarknaden är hög, har flera åtgärder vidtagits för att öka yrkesutbildningens attraktionskraft (avsnitt 1.4). De populäraste programmen under läsåret 2020/2021 var programmen för el och energi, bygg och anläggning, fordon och transport, barn och fritid samt programmet för vård och omsorg.

Tabell 3. Tolv yrkesprogram: studerande inskrivna under skolåren 2017/2018 och 2020/2021

Tolv yrkesprogram	Inhämtning av kunskaper och kompetens inom ...	Exempel på yrkesområden	Inskrivna studerande under läsåret	
			2017/2018	2020/2021
1. El och energi	Produktion, installation och distribution av el, energi och vatten	Arbete med automatiserade produktionssystem, energisystem, miljö- och vattenkraftteknik, datorer och kommunikationssystem, elektriker	14 000 (15,1%)	15 601 (15%)
2. Bygg och anläggning	Bygg och anläggning av nya byggnader, ombyggnader och renovering	Anläggningsarbetare, anläggningsmaskinförare, byggnadsarbetare, husmålare, plåtslagare	12 400 (13,4%)	13 685 (13,1%)
3. Fordon och transport	Teknik i olika fordon eller förmåga att hantera transporter	Mekaniker, chaufförer eller i butiker eller terminaler	10 300 (9,7%)	12 859 (12,3%)
4. Barn och fritid	Pedagogik	Förskole- och barnomsorgspersonal, personal vid sim- eller idrottsanläggningar eller personliga assistenter	8 500 (9,2%)	11 000 (10,5%)
5. Vård och omsorg	Hälsa, ohälsa och funktionsnedsättning	Vård och omsorg	9 600 (10,4%)	10 084 (9,7%)

Tolv yrkesprogram	Inhämtning av kunskaper och kompetens inom ...	Exempel på yrkesområden	Inskrivna studerande under läsåret	
			2017/2018	2020/2021
6. Försäljnings- och service-programmet	Detaljhandel och administration, där service och kommunikation är avgörande	Försäljningspersoner, inköpare, butikshefer eller i administrativa områden, t.ex. IKT-administratörer	8 400 (9,1%)	10 040 (9,6%)
7. Naturbruk	Nyttjande av naturen och förvaltning av naturresurser	Naturbrukssektorn med växter, djur, mark, vatten eller skog, med hästar eller i parker och trädgårdsmiljöer	8 200 (8,8%)	9 703 (9,3%)
8. Hantverk	Återkommande uppgifter från idé till färdig produkt (planering, val av verktyg, material och tekniker, utförande, rapportering, bedömning osv.)	Florist, frisör, snickeriarbete, textil eller hantverk	6 100 (6,6%)	6 284 (6%)
9. Industriteknik	Processinriktad eller automatiserad materialhantering och produktionsplanering, drift och underhåll eller svetsning och andra former av metallmontering	Svetsare, gjutare, maskinoperatör, mekaniker, produktionstekniker, sågverksoperatör eller snickare	4 100 (4,4%)	4 580 (4,4%)
10. Restaurang och livsmedel	Arbetet innebär nära kontakt med kunderna, i första hand med hjälp av hantverksmetoder, både traditionella och moderna	Restaurang- och livsmedelssektorn, t.ex. i restauranger, bagerier eller charkuterier	4 800 (5,2%)	4 414 (4,2%)
11. VVS och fastigheter	Installation, feldetektering, reparationer, drift och underhåll, fastighetsförvaltning, tekniska anläggningar och system (t.ex. för uppvärmning och ventilation)	Fastigheter, kyl- och värmepumpar, ventilation eller i uppvärmning, ventilation och sanitet	3 716 (3,6%)	3 200 (3,5%)
12. Hotell och turism	Service och kundmottagning	Hotell-, konferens- eller turistnäringen	2 900 (3,1%)	2 454 (2,4%)
Totalt antal studerande i yrkesutbildning			104 420	92 500

Källa: Cedefop, baserat på uppgifter från Skolverket (Skolverket, 2022a; 2018).

2.2.1.2. Introduktionsprogram

Elever som inte har tillräckliga betyg från högstadiet i specifika ämnen (svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik samt minst fem andra ämnen) har inte tillträde till yrkesprogrammen (avsnitt 2.2.1.1). De kan följa ett av de fyra introduktionsprogrammen fram till det år de fyller 20 år. Vissa av dessa omfattar grundläggande yrkesutbildningskurser och de studerande kan få ett visst antal poäng, som kan räknas som partiell kvalifikation när de genomgår ett yrkesprogram efteråt. Utbildningsplanerna är individuellt anpassade till varje studerandes behov. Vissa av dem studerar endast obligatoriska ämnen, andra deltar i en del av gymnasiekurserna och andra kan genomföra en stor del av sin utbildning i form av arbetsplatsförlagt lärande. Introduktionsprogrammen varar i 1–3 år och utmynnar i ett gymnasiebevis (ISCED-nivå 244, 341 och 351), som specificerar den utbildning som den studerande har fått.

Varje studerande ska ha en mentor som följer den studerandes kunskapsutveckling. Mentorn fäster särskild uppmärksamhet vid tecken på att den studerande kan behöva stöd och informerar i så fall omedelbart berörd skolpersonal. Elever från introduktionsprogrammen kan delta i ett nationellt program, antingen ett yrkesprogram eller ett högskoleförberedande program, om de har uppnått behörighet.

Följande fyra individuellt anpassade introduktionsprogram erbjuds (Skolverket, 2021):

- (a) Yrkesintroduktion: Det ger de studerande en yrkesinriktad utbildning som gör det lättare för dem att etablera sig på arbetsmarknaden eller fortsätta sina studier i ett yrkesprogram. Programmet omfattar arbetsplatsförlagt lärande eller arbetspraktik (omfattningen definieras inte närmare) samt grundskoleämnen för vilka den studerande inte har uppnått godkänt betyg.
- (b) Programinriktat val: Här ingår de grundskoleämnen för vilka de specifika deltagarna inte uppnått det nödvändiga godkända betyget för att få tillträde till ett nationellt yrkesprogram. Det omfattar också arbetsplatsförlagt lärande, utan ytterligare krav på vad det ska omfatta.
- (c) Individuellt alternativ: Detta syftar till att ge de studerande möjlighet att gå vidare till yrkesintroduktionsprogrammet eller direkt till arbetsmarknaden. Det är utformat utifrån elevernas behov och förutsättningar och kan inbegripa arbetsplatsförlagt lärande.
- (d) Språkintröduktion: Detta program erbjuds till unga migranter som nyligen anlänt till Sverige. Tonvikten ligger på det svenska språket och det gör det möjligt för migranter att gå vidare till gymnasieprogram eller andra former av utbildning. Programmet omfattar de obligatoriska skolämnena för vilka elev-

erna inte har de nödvändiga godkända betygen samt gymnasiala ämneskurser. Arbetsplatsförlagt lärande kan ingå (Skolverket, 2012a).

2.2.1.3. *Program för studerande med intellektuell funktionsnedsättning*

Programmen för studerande med intellektuell funktionsnedsättning varar i fyra år och leder till en kvalifikation på ISCED-nivå 343, 353/EQF-nivå 2. Denna frivilliga typ av program erbjuds till ungdomar som på grund av iatt de har intellektuell funktionsnedsättning inte bedöms ha förutsättningar att uppfylla sådana betygskriterier som gäller för gymnasieskolan. De studerande påbörjar normalt ett yrkesprogram vid 16 års ålder, efter att ha avslutat den obligatoriska skolgången, men har i allmänhet tillgång till dessa program fram till det år då de fyller 20 år. Studerande i gymnasiesärskolan kan välja ett nationellt program eller ett individuellt program.

Det finns nio yrkesprogram på gymnasienivå för studerande med intellektuell funktionsnedsättning och dessa följer en liknande struktur som de nationella gymnasieprogrammen för studerande som inte har särskilda behov. Programmen anpassas efter den studerandes behov och fokus ligger på följande yrkesområden:

- (a) Detaljhandel och administration.
- (b) Estetisk verksamhet.
- (c) Fastighet och underhåll.
- (d) Fordonsskötsel och godshantering.
- (e) Hantverk.
- (f) Hotell, restaurang och bageri.
- (g) Vård och omsorg.
- (h) Naturbruk.
- (i) Samhällsvetenskap, naturvetenskap och språk.

Programmen för elever med intellektuell funktionsnedsättning är huvudsakligen yrkesinriktade, omfattar minst 22 veckors arbetsplatsförlagt lärande och kan också följas i form av en lärlingsutbildning. I slutet av programmet måste de studerande slutföra ett gymnasiesärskolearbete. Programmen avslutas med ett gymnasiesärskolebevis som beskriver de kompetenser och erfarenheter som den studerande har förvärvat. Utexaminerade kan fortsätta sin utbildning inom komvux som särskild utbildning (Skolverket, 2022b).

2.2.1.4. *Individanpassad yrkesutbildning för vuxna*

Formell vuxenutbildning erbjuder individuella modulbaserade utbildningsvägar motsvarande det obligatoriska högstadiet och den gymnasiala nivån på ISCED-nivå 244, 344, 351, 353. Alla vuxna som är minst 20 år och bosatta i Sverige har laglig rätt att kostnadsfritt få tillgång till formell vuxenutbildning. En vuxen som har en kvalifikation på nivå 4 i den europeiska referensramen för kvalifikationer (EQF) har dock ingen rätt att delta i kostnadsfri kommunal yrkesutbildning för vuxna och kan göra detta endast om kommunen är villig att finansiera den.

Kurser erbjuds utifrån den vuxna studerandens behov. Tillsammans med den studerande utarbetas en individuell studieplan. Vuxenutbildning ger de studerande möjlighet att gå gymnasiekurser för att få tillträde till högskoleutbildning, och migranter kan delta i svenska språkkurser. Följande individuella utbildningsvägar för vuxna erbjuds i fråga om yrkesutbildning:

- (a) Yrkeskvalifikationer som motsvarar examensbevis för grundläggande yrkesutbildning för unga (avsnitt 2.2.1.1).
- (b) Yrkespaket för vuxna: dessa ger partiella kvalifikationer och är inkörsportar till arbetsmarknaden (avsnitt 3.2.3). De omfattar även byggstenar som kan ackumuleras för att uppnå en fullständig kvalifikation (Cedefop och Skolverket, 2022).

Arbetsplatsförlagt lärande är inte obligatoriskt, men det finns incitament i form av statsbidrag för utbildningsanordnare där 70 procent av utbildningen tillhandahålls genom arbetsplatsförlagt lärande i grundläggande yrkesutbildning för vuxna lärlingar. Statsbidrag beviljas till utbildningsanordnare för särskild utbildning om 50 procent av undervisningen ges som arbetsplatsförlagt lärande.

Sådant lärande tillhandahålls av kommunerna, som ansvarar för att erbjuda vuxenutbildning, och kan utföras av andra huvudmän t.ex. folkhögskolor, där många vuxna kompletterar sin gymnasieutbildning ⁽³⁶⁾. Under 2021 erbjöd totalt 155 folkhögskolor vuxenutbildning ⁽³⁷⁾.

Dessa former av vuxenutbildning regleras i skollagen (2012) och förordningen om vuxenutbildning (2011) (Utbildningsdepartementet, 2011) samt på läroplanen för vuxenutbildningen (2012) ⁽³⁸⁾. I läroplanen för vuxenutbildningen (Skolverket, 2012b) anges att vuxenutbildningen ska förmedla kunskap och

⁽³⁶⁾ År 2017 fanns det 154 folkhögskolor. Mer information: Göteborgs universitet: [Vuxenutbildning i förändring](#) [läst 12.9.2022].

⁽³⁷⁾ Mer information: Sveriges folkhögskolor. [Här finns vi](#) [läst 12.9.2022].

⁽³⁸⁾ Mer information: Skolverket. [Läroplan för vuxenutbildningen](#) [läst 12.9.2022].

stödja eleverna så att de kan arbeta och ta en aktiv roll i samhället. Den syftar också till att underlätta vidare studier.

Under 2020 integrerades den kommunala särskolan för vuxna (Särvux) med den kommunala vuxenutbildningen (Komvux) vilket stärkte rättigheterna och möjligheterna till utbildning för denna målgrupp (Cedefop och ReferNet, kommande i). På det hela taget finns det fortfarande ett behov av att anpassa komvux som särskild utbildning bättre till arbetsmarknaden och vara mer lyhörd för de snabba förändringarna och de kompetenser som krävs eftersom vuxna med intellektuell funktionsnedsättning har generella svårigheter att komma in på arbetsmarknaden. Skolverket har för regeringen lagt fram nio yrkesutbildningspaket för vuxna med särskilda utbildningsbehov på gymnasienivå (Cedefop och ReferNet, kommande j), vilka har erbjudits sedan slutet av 2021 (ReferNet Sverige och Cedefop, 2022a).

2.2.2. Högre yrkesutbildning

På högre nivå erbjuds kostnadsfritt 1–3-åriga yrkeshögskoleprogram, vilka leder till en yrkeshögskoleexamen på EQF-nivå 5 eller en kvalificerad yrkeshögskoleexamen på EQF-nivå 6. Dessa yrkeshögskoleprogram kombinerar teoretiska och praktiska studier i nära samarbete med arbetsgivare och näringslivet.

Yrkeshögskoleprogrammen på EQF-nivå 6 bör omfatta minst 25 procent arbetsplatsförlagt lärande. För yrkeshögskoleprogram på EQF-nivå 5 är arbetsplatsförlagt lärande inte obligatoriskt, men rekommenderas (Utbildningsdepartementet, 2009a). Omkring 90 procent av yrkeshögskoleprogrammen erbjuder också kurser i svenska, som är specifika för yrkesområdena, för studerande med ett annat modersmål än svenska. De studerande kan välja ett yrkeshögskoleprogram inom 16 olika områden, bland annat ekonomi, administration och försäljning, teknik och tillverkning eller hotell, restaurang och turism (Skolverket, 2021). I hela landet finns hundratals program tillgängliga, varav det största antalet erbjuds inom yrkesområdena företagsekonomi, administration och försäljning samt tillverkningsteknik. Andra framträdande områden är IT, hälso- och sjukvård, jordbruk, hotell- och restaurangverksamhet samt turism (MYh, 2022).

De sökande måste ha en gymnasieexamen för att få tillträde till yrkeshögskoleprogrammen. Dessutom kan utbildningsanordnare införa särskilda behörighetskrav, såsom ett särskilt antal poäng för vissa gymnasiekurser eller arbetslivserfarenhet inom det berörda området. Utbildningsanordnare har en viss frihet att ta emot sökande, även om de kanske inte har uppfyllt allmänna och/eller särskilda behörighetskrav (Utbildningsdepartementet, 2009a). Den högre utbildningen är kostnadsfri för svenska studerande och studerande från EU/EES.

Studerande som uppfyller vissa grundkriterier är berättigade till ekonomiskt stöd från Centrala studiestödsnämnden, CSN ⁽³⁹⁾.

De studerande måste klara alla kurser, ackumulera minst 400 högskolepoäng och slutföra ett examensarbete för att få en kvalificerad yrkeshögskoleexamen. Kvalifikationen för yrkeshögskoleutbildningen består av minst 200 poäng. Poängsystemet skiljer sig från systemet i akademisk utbildning och kan inte automatiskt överföras. Varje universitet har dock rätt att validera och överföra poäng från en yrkeshögskoleutbildning, om det anses lämpligt (Skolverket och ReferNet Sverige, 2019).

Utbildningsanordnare för högre utbildning finansieras också av staten, oavsett om de är privata eller offentliga institutioner ⁽⁴⁰⁾. De samarbetar nära med arbetsgivare och näringsliv, som bidrar med sakkunskap och klargör vilka typer av kompetenser som behövs (Sveriges riksdag, 2009, 1 kap., 6 §). Eftersom yrkeshögskoleprogrammen är anpassade till arbetsmarknadens behov förändras programmen över tid i takt med att de kompetenser som behövs förändras. Programmen måste godkännas av Myndigheten för yrkeshögskolan (MYh) ⁽⁴¹⁾, som bara ger godkännande för en begränsad tidsperiod, för att garantera att de motsvarar de aktuella kunskaper som behövs på arbetsmarknaden. Yrkeshögskoleprogrammen kan godkännas upp till fem gånger, vilket ger möjlighet att förbättra dem ytterligare. Studerande har också möjlighet att komplettera partiella kvalifikationer.

Under 2020 ökade antalet tillgängliga studieplatser inom yrkeshögskolan till 83 000, tre till fyra gånger fler platser än under åren 2014–2017, då siffran låg mellan 19 300 och 25 700 (MYh, 2022). Denna växande efterfrågan på yrkeshögskoleprogram bygger främst på ett förstärkt partnerskap med arbetsgivare inom högre yrkesutbildning, vilket har lett till en ökad efterfrågan på arbetsmarknaden på studerande med yrkeshögskoleexamen, högre sysselsättningsgrad för utexaminerade och därmed till ökat deltagande i yrkeshögskoleprogram (Cedefop och ReferNet, kommande g). Under 2020 anslog regeringen extra medel till yrkeshögskolan för att öka antalet studerande. Prognoser visar att det är hög efterfrågan på högutbildade personer på arbetsmarknaden och att det inom många områden finns en risk för brist på universitetsutbildade personer fram till 2035. Detta gäller särskilt program inom utbildningsvetenskap och lärarutbild-

⁽³⁹⁾ Mer information: Eurydice. [Sweden: higher education](#) (inte översatt till svenska) [läst 12.9.2022].

⁽⁴⁰⁾ Högre yrkesutbildningsprogram kan anordnas av statliga högre lärosäten, kommuner, landsting och enskilda personer eller juridiska personer.

⁽⁴¹⁾ Myndigheten för yrkeshögskolan, som inrättades 2009, administrerar och beslutar vilka program som omfattas av högre yrkesutbildning.

ning (avsnitt 4.4.2) samt de flesta program som är specialiserade på hälsa och välfärd (Universitetskanslersämbetet, Lundh, A., 2021).

2.3. Andra former av utbildning

Sverige har en lång historia av icke-formell vuxenutbildning, s.k. folkbildning. I dag är folkbildningen inriktad på specialiserade, kompetensinriktade kurser som syftar till att hjälpa människor att återvända till arbetsmarknaden efter hälsoproblem eller arbetslöshet, eller att underlätta migranternas integration.

Folkbildningen ges främst genom folkhögskolorna och studieförbunden, som inte är knutna till någon nationell läroplan. Varje skola bestämmer sin egen verksamhet utifrån sin ideologi och sina preferenser för särskilda kunskapsområden. Totalt finns det 10 studieförbund och omkring 155 folkhögskolor som anordnar kurser i en rad olika ämnen för omkring 1,7 miljoner människor varje år (Folkbildningsrådet, 2022). Studieförbunden har olika profiler och fokuserar på olika verksamheter. De är nära knutna till organisationer inom sociala rörelser, t.ex. organisationer som är inriktade på miljöfrågor, rättigheter för personer med funktionsnedsättning eller invandrarrättigheter. Varje folkhögskola och dess huvudmän ansvarar för utformningen av och innehållet i de kurser som de erbjuder. De måste ha ett styrande organ och erbjuda sina kurser kostnadsfritt för att vara berättigade till statsbidrag.

En rad folkbildningskurser och folkbildningsprogram finansieras av företag, organisationer och genom offentliga bidrag (Cedefop, 2021a). Den svenska offentliga arbetsförmedlingen erbjuder också arbetsmarknadsutbildning som främst riktar sig till arbetslösa vuxna, särskilt långtidsarbetslösa, som behöver omskolning eller fortbildning för att kunna hitta ett arbete (Eurydice, 2022). År 2020 deltog 15 527 personer i arbetsmarknadsutbildning (Arbetsförmedlingen, 2021).

Yrkesintroduktionsanställning (YA-anställning) infördes 2010 utanför det formella utbildningssystemet. Programmet syftar till att underlätta övergången från skola till arbetsliv för ungdomar i åldern 15–24 år. Arbetet kombineras med lärande på arbetsplatsen, som följs av en särskild handledare och som bygger på en individuell utbildningsplan och vägledning. Normalt sett kommer den unga personen att arbeta heltid, men lönen kommer endast att uppgå till 75 procent av en heltidsanställning, eftersom en del av tiden kommer att bestå av yrkesutbildning. Det finns program som riktar sig till arbetslösa ungdomar (mellan 15 och 25 år) och migranter som inte har avslutat gymnasieutbildningen (Cedefop, 2019).

Det råder allmän enighet om att det är viktigt att folkbildningen bedrivs separat från staten, även om den finansieras med offentliga medel. Folkbildningsrådet ansvarar för att dela ut statsbidrag till studieförbund och folkhögskolor. Sedan 2016 kan folkbildningskvalifikationer och folkbildningsintyg kopplas till Sveriges nationella referensram för kvalifikationer (SeQF) (Cedefop och Skolverket, 2022).

2.4. Styrning av yrkesutbildning

Riksdagen och regeringen fastställer de nationella målen för gymnasieutbildningen (inklusive grundläggande yrkesutbildning). Riksdagen har antagit skollagen (Utbildningsdepartementet, 2010a), som omfattar alla utbildningsformer och definierar elevernas rätt till utbildning (tabell 4). Regeringen har det övergripande ansvaret för utbildningssystemet och fastställer den politiska ramen för alla utbildningsnivåer genom förordningar, programgemensamt innehåll och inriktningar för yrkesprogram och högskoleförberedande program samt ämnesplanerna för de gymnasiegemensamma ämnena (tabell 4). Regeringen ansvarar för de flesta utbildningsområden, däribland gymnasieutbildning, högre yrkesutbildning och vuxenutbildning. Inom ramen för de nationella gymnasiala yrkesprogrammen har dock utbildningsanordnarna också en viss flexibilitet när det gäller den lokala anpassningen och kan välja programfördjupningar som svarar mot regionala och lokala behov på arbetsmarknaden.

Förutom dessa gemensamma förvaltningsstrukturer, som gäller för gymnasial och högre yrkesutbildning, finns det vissa särskilda arrangemang för varje utbildningsnivå, som beskrivs närmare i avsnitten 2.4.1 och 2.4.2.

2.4.1. Styrning av gymnasial yrkesutbildning

Det finns vissa särdrag när det gäller styrningen av den gymnasiala yrkesutbildningen (tabell 4). Den centrala förvaltningsmyndigheten för det offentliga skolsystemet, inklusive grundskolan och gymnasieskolan, är [Skolverket](#). Myndigheten utarbetar betygskriterier, kurs- och ämnesplaner för ämnen (förutom grundskolans kursplaner och gymnasiegemensamma ämnen i gymnasieskolan), allmänna råd, föreskrifter och nationella prov. Den ansvarar också för officiell statistik inom utbildningssektorn och för att genomföra utvärderingar. Som referenscentrum för yrkesutbildning stöder Skolverket utbildningsanordnare, arbetsgivare och andra organisationer för att förbättra kvaliteten på den yrkesinriktade utbildningen på gymnasienivå och erbjuder även utbildning till handledare vid företag som erbjuder utbildning till studerande inom grundläggande yrkesutbild-

ning (avsnitt 2.6.2). Myndigheten får råd från intressenter och arbetsmarknadens parter, där de senare ger råd och stöd till Skolverket när det gäller anpassning, utveckling och modernisering av yrkesutbildningen. Arbetsmarknadens parter är starkt involverade i utbildningssystemet och garanterar en nära koppling mellan utbildning och arbetsliv. De är representerade i olika råd, t.ex. de nationella programråden, som finns för varje yrkesprogram (Cedefop, 2021a).

Kommunerna har huvudansvaret för finansieringen av yrkesutbildningen (avsnitt 2.5), även om själva utbildningen kan tillhandahållas av fristående anordnare. Privata företag kan också godkännas som huvudmän och driva fristående gymnasieskolor (avsnitt 2.1) efter godkännande av Skolinspektionen. Friskolor regleras av samma lagstiftning och styrdokument som kommunala skolor och kan erbjuda både gymnasial yrkesutbildning och högskoleförberedande program. Skolhuvudmännen har huvudansvaret för att distribuera resurser och organisera verksamheten på ett sådant sätt att de studerande uppnår de nationella målen.

Skolinspektionen är en statlig myndighet som ser till att alla barn och skolelever får likvärdig utbildning, baserad på god kvalitet och en säker miljö. Den säkerställer att skolorna följer lagar och förordningar, genomför inspektioner och bedömer ansökningar om att inrätta friskolor (Skolinspektionen, 2022a).

Tabell 4. **Styrning och ansvarsfördelning inom svensk gymnasieutbildning (inklusive grundläggande yrkesutbildning)**

Ansvariga organ	Ansvar
Riksdagen	• Skollagen
Regeringen	• Förordningar, inklusive läroplaner • Examensmål • Programgemensamt innehåll och inriktningar för yrkesprogram • Kurs- och ämnesplaner (grundskoleämnen och gymnasiegemensamma ämnen)
Skolverket	• Inriktningar för yrkesprogram • Ämnesplaner (förutom gymnasiegemensamma ämnen) • Föreskrifter • Allmänna råd • Stöd till utbildningsanordnare • Nationella prov • Statistik om utbildning

Ansvariga organ	Ansvar
Arbetsmarknadens parter och intressenter	• Rådgivning till Skolverket • Deltagande i olika råd, t.ex. nationella programråd
Kommuner	• Finansiering av yrkesutbildning
Styrande organ för skolhuvudmän(kommuner och fristående huvudmän)	• Tillhandahållande av utbildning
Skolinspektionen	• Godkännande av friskolor • Inspektioner och kvalitetsgranskning
Utbildningsanordnare	• Anpassning till regionala och lokala arbetsmarknadsbehov

Source: Cedefop, based on overview from Skolverket.

2.4.2. Styrning av högre yrkesutbildning

Myndigheten för yrkeshögskolan har ansvar för den högre yrkesutbildningen och dess huvuduppgift är att se till att yrkeshögskoleprogrammen svarar mot arbetsmarknadens behov av kvalificerade arbetstagare. Den godkänner och finansierar även utbildningsanordnare, som kan utgöras av kommuner, regioner och statliga eller privata aktörer. Den har ett nära samarbete med arbetsgivare och företrädare för näringslivet, som spelar en viktig roll i planeringen av yrkeshögskoleprogrammen och innehållet i dem.

Utbildningsanordnare har stor frihet att utforma program och besluta om innehållet. De måste skicka in en ansökan till Myndigheten för yrkeshögskolan om de vill införa ett nytt yrkeshögskoleprogram. I denna ansökan måste de ange programmens inriktning och mål, uttryckta i de kunskaper, färdigheter och kompetenser som de studerande behöver uppnå för att slutföra programmet. De måste tillhandahålla information om de kurser som ingår och de relevanta bedömningskriterierna. I sina ansökningar måste utbildningsanordnarna också ange vilka företag eller organisationer som aktivt har deltagit i utvecklingen av detta yrkeshögskoleprogram.

En viktig del i högre yrkesutbildning är de studerandes deltagande och möjlighet att påverka strukturen och genomförandet. Varje program måste ha en plan för att säkerställa att detta uppnås. De studerande är representerade i varje utbildningsanordnares styrgrupp, tillsammans med företrädare från olika branscher. Gruppen beslutar om undervisningen och undervisningsmaterialen

och utför en systematisk granskning av kvaliteten. Programmet kvalitet granskas också av Myndigheten för yrkeshögskolan, som utför inspektioner och kvalitetsgranskningar och ser till att den högre yrkesutbildningen uppfyller arbetsmarknadens behov av kvalificerad arbetskraft (Cedefop, 2021b).

Arbetsgivare och näringsliv deltar på flera nivåer i yrkeshögskoleprogrammen och har därför ett inflytande på programinnehållet. De deltar som föreläsare, deltar i projekt, tar emot studiebesök och erbjuder praktikplatser (Skolverket ReferNet Sverige, 2019).

2.5. Finansiering av yrkesutbildning

Finansieringen av det svenska yrkesutbildningssystemet varierar mellan gymnasial yrkesutbildning, högre yrkesutbildning och formell och icke-formell vuxenutbildning på gymnasienivå.

2.5.1. Finansiering av gymnasial yrkesutbildning

Kommunala skatteintäkter utgör en stor del av finansieringen av gymnasieutbildningen (avsnitt 2.2.1), kompletterat med medel från staten som delas ut i form av statsbidrag till kommunerna. Dessa statsbidrag bygger på ett utjämningssystem för att garantera likvärdiga finansiella villkor. Storleken på statsbidraget beror på ett antal parametrar, såsom befolkningsstorlek, antal migranter samt den demografiska och sociala strukturen. Det är upp till varje kommun att bestämma hur bidraget ska fördelas. Kommunerna får också ytterligare riktade statsbidrag för särskilda utbildningsinitiativ på gymnasienivå, såsom lärlingsutbildning, yrkesutbildning för vuxna och projekt för att utveckla kvaliteten på arbetsplatsförlagt lärande. Dessa bidrag finns tillgängliga för att säkerställa att alla invånare har tillgång till utbildning av samma kvalitet, oavsett var de bor i Sverige.

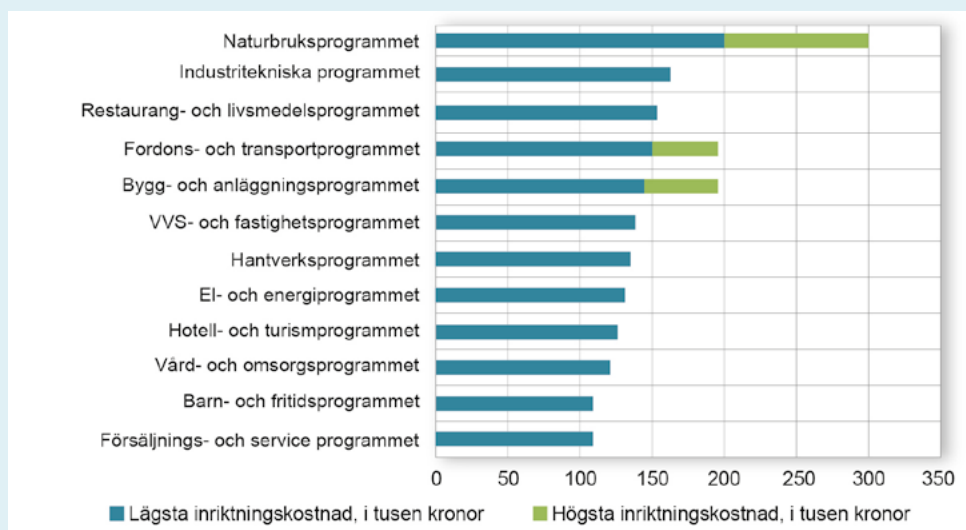
Om en studerande har fått tillträde till en utbildning som hemkommunen inte erbjuder, vare sig själv eller i samarbete med andra, måste kommunerna betala ett visst belopp till huvudmännen för friskolor. Skolverket har beslutat om bidragsbeloppen och offentliggjort en nationell prislista för ersättningen till friskolorna för 2022 ⁽⁴²⁾.

De gymnasiala yrkesprogrammen är kostnadsfria för de studerande. För utbildningsanordnarna varierar kostnaderna per studerande för att delta i vissa gymnasiala utbildningsprogram. Yrkesprogrammen har den högsta kostnaden och de största skillnaderna mellan de enskilda program. Skolverket har utvecklat

⁽⁴²⁾ Mer information: Skolverket. [Riksprislista för ersättning till fristående skolor 2022](#) [läst 10.10.2022].

ett system för att beräkna hur mycket en studerandes deltagande i ett visst program ska kosta i genomsnitt per år. Detta system används av kommunerna för att finansiera utbildning genom systemet med skolpeng i friskolorna. År 2021 var naturbruksprogrammet det mest kostnadsintensiva yrkesutbildningsprogrammet. Det kostade mer än dubbelt så mycket som det minst kostsamma programmet, ekonomiprogrammet (Figur 10) (Cedefop och Skolverket, 2022).

Figur 10. **Genomsnittlig skolpeng per gymnasialt yrkesprogram per år enligt Skolverket 2021**

Obs! 1 euro motsvarade 10,24 kronor den 28 augusti 2021.

Källa: Skolverket [läst 12.9.2022].

2.5.2. Finansiering av högre yrkesutbildning

Myndigheten för yrkeshögskolan godkänner yrkeshögskoleprogrammen för en begränsad period och anslår statsbidrag som svar på utbildningsanordnarnas ansökningar. Yrkeshögskoleprogrammen är kostnadsfria för studerande, bortsett från mindre kostnader som de måste betala, t.ex. för undervisningsmaterial och studiebesök. Studerande vid yrkeshögskoleprogram är berättigade till studiestöd (avsnitt 4.1.2) ⁽⁴³⁾.

På grund av arbetsgivarnas ökade krav på tillgång till högkvalificerade arbetstagare har regeringen ökat sin finansiering till yrkeshögskoleprogram sedan 2014. Med dessa ytterligare medel har Myndigheten för yrkeshögskolan kunnat

⁽⁴³⁾ Mer information: CSN. [Studiemedel](#) [läst 12.9.2022].

öka antalet godkända studieplatser med 56 procent mellan 2014 och 2019. Antalet studerande inom högre yrkesutbildning förväntas öka från 50 000 år 2018 till 70 000 år 2022 (Cedefop och Skolverket, 2022).

2.5.3. Finansiering av formell vuxenutbildning på gymnasial yrkesutbildningsnivå

Kommunerna ansvarar för tillhandahållandet av formell yrkesutbildning för vuxna (avsnitt 2.2.1.4), som de ofta lägger ut på entreprenad till offentliga eller privata utbildningsanordnare. Den svenska regeringen tillhandahåller en stor del av den kommunala finansieringen för vuxenutbildningen genom statliga stöd. Regeringens strategi är att investera i yrkesutbildning och lärlingsutbildning för vuxna för att motverka bristen på kvalificerad arbetskraft och samtidigt ge människor möjlighet att omskola sig till ett nytt yrke. Strategin syftar också till att nå vuxna som inte har avslutat sin gymnasieutbildning eller som endast har genomgått en partiell yrkesinriktad gymnasieutbildning, som fortfarande behöver kompletteras. Formell vuxenutbildning på gymnasienivå är kostnadsfri för studerande.

Sedan 2017 finns statsbidrag tillgängliga till regional vuxenutbildning, i syfte att stärka samarbetet för att bättre tillgodose behoven på den regionala arbetsmarknaden. Förordningen stöder kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå som genomförs i samarbete mellan flera kommuner och arbetsgivare, inklusive studier i svenska som andraspråk och yrkesutbildning.

För 2022 har Skolverket cirka 5 193 miljoner kronor (478 miljoner euro) ⁽⁴⁴⁾ att fördela i form av bidrag till den regionala yrkesutbildningen för vuxna (Skolverket, 2022c).

2.5.4. Finansiering av folkbildning

Folkbildning, som tillhandahålls av studieförbund och folkhögskolor (avsnitt 2.2.1.4), finansieras huvudsakligen med medel från staten, regionerna och kommunerna. Omkring 70 procent av bidragen till studieförbund och folkhögskolor kommer från staten och baseras på de villkor som anges i förordningen om statsbidrag till vuxenutbildning (Utbildningsdepartementet, 2015). Folkbildningsrådet ansvarar för att dela ut statsbidrag samt för uppföljning och utvärdering.

Undervisningen på folkhögskolor är kostnadsfri och under vissa omständigheter har de studerande rätt till studiestöd (avsnitt 4.1.2) ⁽⁴⁵⁾. De studerande behöver endast betala för kurslitteratur, studiematerial, lunch och eventuella boendekostnader. Studiecirklar och annan verksamhet som bedrivs av studie-

⁽⁴⁴⁾ Mer information om valutaomräkning [läst 26.9.2022].

⁽⁴⁵⁾ Mer information: CSN. *Studiemedel* [läst 12.9.2022].

förbund är avgiftsbelagda och berättigar inte till studiestöd (Cedefop och Skolverket, 2022).

2.6. Lärare och utbildare inom yrkesutbildning

2.6.1. Lärare på yrkesskolor

I skollagen från 2010 (Utbildningsdepartementet, 2010a) fastställs kraven för att vara lärare i det svenska utbildningssystemet.

Behörighetskravet för yrkeslärare är examen från gymnasieskolan samt lämplig och relevant kompetens från ett yrke. Alternativt kan lärare ha en examen i yrkesämnet som, i enlighet med den svenska kvalifikationsramen, måste vara en SeQF-nivå högre än den nivå som de undervisar i. Universitets- och högskolerådet har vidare definierat behörighetskraven för varje yrkesämne inom yrkesutbildning genom en föreskrift.

Genom Skollagen (2010) infördes ett program för lärarlegitimation som fastställer vilka ämnen och årskurser i utbildningssystemet som en lärare är behörig att undervisa i. Nuvarande och nya lärare måste skaffa sig denna legitimation, som utfärdas av Skolverket. Denna lärarlegitimation är ett bevis på en formell kvalifikation och endast legitimerade lärare har rätt till fast anställning. En legitimerad lärare med minst fyra års yrkeserfarenhet kan utses till förstelärare och få högre lön (Skolverket, 2022).

Rektorer kan för ett år i taget anställa icke-legitimerade lärare om de bedömer att de är kvalificerade. Lärare som saknar legitimation får dock inte betygsätta elever förutom i yrkesämnena. På grund av bristen på kvalificerade lärare har lärare i yrkesämnena undantagits från detta krav (Cedefop, 2020a).

I skollagen (2010) anges att det är rektorn och skolans huvudman som ansvarar för lärarnas fortsatta yrkesmässiga utveckling, men den ger inte någon specifik information om hur denna bör genomföras. Den fortsatta yrkesmässiga utvecklingen regleras genom avtal mellan arbetsmarknadens parter, och rektorn ansvarar för att ge tid och resurser till denna. Skolverket erbjuder ett brett utbud av kurser för fortsatt yrkesmässig utveckling för lärare och annan personal. Många kurser erbjuds för att öka antalet yrkeslärare med formell lärarlegitimation samt i tekniska ämneskompetenser eller för att förbättra det arbetsplatsförlagda lärandet. Ett statsbidrag ges till yrkeslärare som genomgår fortbildning i det tekniska ämne som de undervisar i. Sedan 2012 har yrkeslärarna också möjlighet att delta i praktiktjänstgöring (Cedefop, 2020a).

2.6.2. Utbildare på företag och andra arbetsplatser

Utbildningsföretagen måste ha en anställd som får i uppgift att vägleda en yrkesstuderande under arbetsplatsförlagt lärande. Det finns inga nationella kvalifikationer för handledare och därför inga krav för att bli handledare (Skolverket, 2022).

Skolverket erbjuder webbaserad utbildning för handledare på arbetsplatser. Utbildningen är kostnadsfri och kan nås online på ett flexibelt sätt på den plats och vid den tidpunkt som passar handledaren. Varje modul behandlar ett specifikt område och innehåller små scenarier med interaktiva övningar, inklusive filmer och kommentarer. År 2021 hade 41 000 handledare genomgått denna webbaserade utbildning ⁽⁴⁶⁾. Om företagets handledare har deltagit i någon av de utbildningar som tillhandahålls av Skolverket kan företagen få statligt stöd för att kompensera för icke-produktiv arbetstid för alla som har ansvar för att handleda de studerande inom grundläggande yrkesutbildning. Skolverket har också gett universiteten i uppdrag att erbjuda utbildningsprogram för handledare, motsvarande det webbaserade programmet.

Företagen som erbjuder arbetsplatsförlagt lärande har fått statsbidrag sedan 2016 om deras arbetsplatsbaserade handledare deltar i utbildningsprogram för utbildare. Skolverket ansvarar för att granska ansökningarna och fördela medlen (Cedefop och ReferNet, kommande k).

⁽⁴⁶⁾ Uppgifter från Skolverket.

KAPITEL 3.

Utformning av kvalifikationer inom yrkesutbildning

3.1. Förutse kompetensbehov

Sverige har en lång historia av kompetensbedömning och kompetensprognoser. Flera åtgärder vidtas för att förutse kompetensbehoven och följande statliga institutioner följer utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden:

- (a) [Arbetsförmedlingen](#) ansvarar för kortsiktiga prognoser.
- (b) [Statistiska centralbyrån, SCB](#), är det nationella statistikkontoret och tar fram prognoser på medellång och lång sikt.
- (c) [Konjunkturinstitutet \(KI\)](#) analyserar och prognostiserar den svenska och internationella ekonomin och utarbetar en ingående rapport om specifika ämnen.

Arbetsförmedlingen erbjuder sökmotorn [Yrkeskompassen](#), ett webbaserat vägledningsverktyg. Den ger arbetssökande information om aktuella arbetstillfällen och en uppskattning av den framtida efterfrågan på dessa yrken ett eller fem år framåt.

SCB och Arbetsförmedlingen har ett nära samarbete med Svenskt näringsliv fackföreningarna, utbildningsinstitutionerna och arbetsgivarna själva för att få ytterligare information om det aktuella läget på arbetsmarknaden. De viktigaste exemplen på detta samarbete är de sektorsspecifika råden och expertpanelen, som i hög grad bidrar till kunskapsutbytet om arbetsmarknaden och hur den utvecklas (Arbetsförmedlingen, 2020). Båda organen förvaltas av Arbetsförmedlingen (Cedefop, 2017).

Enligt Cedefops [europeiska kompetensindex](#) låg Sverige på elfte plats under 2022, vilket är en minskning jämfört med positionen som femma under 2020. Landet tillhör de medelpresterande och hamnar på åttonde plats i kompetensutveckling och fjärde plats i aktivering av kompetenser, men endast på 18:e plats i kompetensmatchning ⁽⁴⁷⁾. Den låga placeringen när det gäller kompetensmatchning beror på att yrkesutbildningen i hög grad styrs av de studerandes intressen. Utbildningsanordnare för formell yrkesutbildning verkar på en konkurrensutsatt marknad och får statsbidrag per studerande (avsnitt 2.5.1). Därför anpassar de sitt yrkesutbildningsutbud i linje med de studerandes preferenser, vilket leder till en klyfta mellan tillgång och efterfrågan: medan vissa sektorer saknar kvalificerad personal finns det inom andra sektorer mer kvalificerad arbetskraft än tillgängliga arbetsplatser, så att alla utexaminerade inte kan hitta ett lämpligt

⁽⁴⁷⁾ Cedefops europeiska kompetensindex mäter resultaten av EU:s kompetenssystem inom tre kompetensområden: utveckling, aktivering och matchning. Ett betyg på 100 motsvarar den högsta poängen och innebär en perfekt prestation, medan ett betyg på 0 motsvarar den lägsta poängen, det sämsta resultatet.

arbete på arbetsmarknaden. För att motverka denna kompetensklyfta ges vägledning och information för att styra de studerande till särskilda yrkesprogram (avsnitt 4.3).

Det svenska yrkesutbildningssystemet står inför strukturella utmaningar när det gäller att tillhandahålla ett brett utbud av program och specialiseringar på gymnasienivå. Vissa kommuner är för små för att kunna erbjuda ett brett spektrum av gymnasieprogram. För att motverka denna utmaning samarbetar kommunerna i förbund för att samordna utbudet av gymnasieprogram. Det finns dock fortfarande en tendens till ett minskande intresse av att gå ett grundläggande yrkessprogram, samtidigt som vissa av dessa program är mycket kostsamma. Därför har en utredning tillsatts som har utvecklat en regionalt baserad modell för finansiering och styrning av gymnasiala utbildningsprogram (inklusive kommunal vuxenutbildning), som de presenterade för regeringen och Skolverket i början av 2020. I mars 2022 utarbetades ett mer detaljerat förslag och riksdagen godtog lagändringar som kommer att träda i kraft den 1 juli 2023 och för första gången tillämpas på den utbildning som inleds 2025 ⁽⁴⁸⁾.

3.2. Utformning av kvalifikationer

I Sverige är riksdagen, regeringen och de statliga myndigheterna ansvariga för utbildning och har inrättat en utbildningsstruktur som tillgodoser individens, samhällets och arbetsmarknadens behov. Sammantaget finns det bara ett fåtal yrken som är reglerade, och de flesta kvalifikationer bestäms i samråd med arbetsmarknadens parter och intressenter. Beroende på utbildningsnivå deltar olika intressenter i utformningen av kvalifikationerna. Öppna samråd via möten och webbplatser är metoder som används för att samla in synpunkter och förslag för utformningsprocessen på alla utbildningsnivåer (Cedefop och Skolverket, 2022).

Gymnasial utbildning och högre yrkesutbildning bygger på Sveriges läranderesultatsbaserade referensram för kvalifikationer, som består av åtta nivåer och följer den grundläggande strukturen i den europeiska referensramen för kvalifikationer (Cedefop, 2021b). All formell utbildning är inplacerad i Sveriges referensram för kvalifikationer, men för kvalifikationer utanför det formella utbildningssystemet måste en ansökan lämnas in och sedan beslutas av till Myndigheten för yrkeshögskolan ⁽⁴⁹⁾.

⁽⁴⁸⁾ Mer information: Riksdagen. [Dimensionering av gymnasial utbildning för bättre kompetensförsörjning](#) [läst 12.9.2022].

⁽⁴⁹⁾ Mer information. [Cedefop. Nationella referensramar för kvalifikationer \[onlineverktyg\]](#) [läst 12.9.2022].

3.2.1. Yrkesprogrammets poängstruktur

Alla yrkesprogram (liksom högskoleförberedande program) följer en särskild poängstruktur (figur 11). Denna omfattar 2 500 gymnasiepoäng.

De gymnasiegemensamma ämnena består av 600 poäng för yrkesprogram, vilket är mindre än vad som krävs för högskoleförberedande program. De omfattar följande ämnen, som är gemensamma för alla gymnasieprogram:

- (a) Engelska.
- (b) Historia.
- (c) Idrott och hälsa.
- (d) Matematik.
- (e) Naturkunskap.
- (f) Religionskunskap.
- (g) Samhällskunskap.
- (h) Svenska eller svenska som andraspråk.

Programgemensamma ämnen är obligatoriska, definierar programmets karaktär och utgör grunden för ytterligare studier i programmet. Deras poängantal varierar beroende på program. I yrkesprogrammen läggs större tonvikt på dessa ämnen än i de högskoleförberedande programmen. Regeringen har beslutat vilka ämnen som är gemensamma för elever som läser respektive yrkesprogram och deras omfattning, baserat på ett förslag från Skolverket.

Alla gymnasieprogram har inriktningar (utom vård och omsorg) och utgör grunden för ytterligare fördjupande studier. Inriktningen kan börja under det första, andra eller tredje året beroende på det specifika programmet. Regeringen har beslutat om programmets inriktningar efter förslag från Skolverket. Inriktningarnas poängantal varierar beroende på programmet.

Programfördjupningar omfattar kurser som ligger inom ramen för examensmålen och programmets karaktär. Kurser i entreprenörskap ingår som programfördjupning i alla program, om de inte ingår i en inriktning på annat sätt. Omfattningen av programfördjupningen i yrkesprogram varierar mellan de olika programmen men är i allmänhet större än i de högskoleförberedande programmen. Skolverket har fastställt vilka kurser som kan erbjudas som programfördjupningar i de olika programmen. Det är sedan upp till huvudmannen att bestämma vilka av dessa kurser som ska erbjudas. Deras poängantal varierar beroende på program, men tillsammans med inriktningen och programgemensamma ämnen uppgår de till totalt 1 600 poäng.

Inom alla program måste de studerande genomföra ett gymnasiearbete som totalt uppgår till 100 poäng. Ett sådant arbete kan genomföras i grupp eller

enskilt, men varje studerande bedöms och betygsätts individuellt. Gymnasiearbetet bör visa att den studerande kan utföra vanligt förekommande uppgifter inom yrkesområdet (Skolverket, 2012a).

Inom det individuella valet kan eleverna välja ett ämne som de är intresserade av, även om det inte är direkt kopplat till yrkesområdet för det program som de valt.

Figur 11. Yrkesprogrammets allmänna poängstruktur

Gymnasiegemensamma ämnen (600 poäng)	
Programgemensamma ämnen (olika antal poäng beroende på programmen)	
Inriktningar (olika antal poäng beroende på programmen)	Totalt 1 600 poäng
Programfördjupningar (olika antal poäng beroende på programmen)	
Gymnasiearbete (100 poäng)	
Individuellt val (200 poäng)	

Källa: Cedefop, baserat på Skolverket, 2012a [läst 7.11.2022].

3.2.2. Utformning av kvalifikationer på gymnasial yrkesutbildningsnivå

Skolverket träffar huvudmän för gymnasial yrkesutbildning och intressenter för att se till att programmen svarar mot arbetsmarknadens behov. För varje yrkesprogram finns ett nationellt programråd som består av företrädare för näringslivet och arbetsmarknadens parter inom det berörda programmets yrkesområde. I vissa fall deltar även företrädare för Arbetsförmedlingen. De nationella programråden ger råd och stöd till Skolverket när det gäller anpassning, utveckling och modernisering av innehållet i det gymnasiala yrkesprogrammet och säkerställer därmed att de kompetenser som krävs på arbetsmarknaden uppfylls. Programråden har en rådgivande funktion men är inte beslutsfattande organ. På lokal nivå finns det minst ett, ibland flera, lokala programråd som omfattar alla gym-

nasiala yrkesprogram. Deras uppgifter är inte reglerade, men möjliga uppgifter skulle kunna vara att bistå huvudmannen med att anordna platser för arbetsplatsförlagt lärande, delta i bedömningen av gymnasiearbeten och ge skolan råd om de kompetenser som behövs lokalt eller om de kurser där skolan kan använda sig av programfördjupningar för att tillgodose lokala behov.

Om det anses nödvändigt att se över ett visst gymnasialt yrkesprogram ska Skolverket samråda med referensgrupper av lärare och elever och offentliggöra översynen på sin webbplats, så att lärare, studerande och andra berörda parter kan lämna synpunkter. Innan Skolverket fattar något slutgiltigt beslut remitterar myndigheten den föreslagna ändringen till andra nationella organ, intressegrupper, arbetsmarknadens parter och intressenter (inklusive skolhuvudmän) och ger dem möjlighet att kommentera. Om många som rådfrågats motsätter sig förslaget kan Skolverket besluta att se över förslaget eller till och med avstå från att genomföra det. Samma förfarande används om det specifikt rör gymnasiegemensamma ämnen som regeringen beslutar om. I dessa fall agerar Skolverket på regeringens vägnar och lämnar förslag till regeringen enligt samma granskningsprocess. Genom att använda ett så öppet sätt att uppdatera gymnasieprogrammen är det mer sannolikt att justeringarna motsvarar intressenternas behov och är av bättre kvalitet (Cedefop och Skolverket, 2022).

3.2.3. Utformning av partiella kvalifikationer inom yrkesutbildningen

Under 2016 gav regeringen Skolverket i uppdrag att föreslå yrkesutbildningspaket för vuxna. Enligt överenskommelse med industrin omfattar dessa paket kurser som ger partiella kvalifikationer, vilka är inkörsportar till arbetsmarknaden. De innehåller också byggstenar som kan ackumuleras för att uppnå en fullständig kvalifikation. År 2017 utvidgades målet till att omfatta introduktionsprogram (avsnitt 2.2.1.2) för nyanlända unga migranter (avsnitt 1.1), som inte är behöriga till ett gymnasialt yrkesprogram. I juni 2021 hade 80 paket som omfattar ett brett spektrum av yrkesområden tagits fram, men fler ska komma (Cedefop och Skolverket, 2022).

3.2.4. Utformning av kvalifikationer inom högre yrkesutbildning

Yrkeshögskoleprogrammen utformas av utbildningsanordnarna och Myndigheten för yrkeshögskolan. För de yrkeshögskoleprogram som kräver motsvarande nationellt innehåll utfärdar Myndigheten för yrkeshögskolan föreskrifter om de färdigheter, kunskaper och kompetenser som de studerande måste ha uppnått efter avslutad utbildning (Cedefop och Skolverket, 2022).

Yrkeshögskoleprogrammen måste svara mot arbetsmarknadens behov, så Myndigheten för yrkeshögskolan analyserar och samlar in information om vilka kompetenser som behövs i olika branscher och regioner. I detta avseende stöds myndigheten med arbetsmarknadsinformation från arbetsmarknadsrådet, som består av företrädare för Arbetsförmedlingen och arbetsmarknadens parter. Rådet identifierar alla nya kvalifikationer som behövs på arbetsmarknaden samt eventuella befintliga kvalifikationer som håller på att fasas ut. Tillsammans med externa intressenter, såsom arbetsgivare och branschorganisationer, tillhandahåller centrala och regionala myndigheter uppgifter om arbetsmarknaden till Myndigheten för yrkeshögskolan. På grundval av denna information beslutar myndigheten vilka yrkeshögskoleprogram som ska godkännas, hur många studieplatser som ska anslås till varje program och var i Sverige de ska erbjudas.

3.3. Erkännande av tidigare lärande

3.3.1. Validering av icke-formellt och informellt lärande

Valideringsförfarandet bygger på nationella kriterier och riktlinjer som också beskriver ansvaret på nationell, regional och lokal nivå och för arbetsmarknadens parter och utbildningsanordnare. Det är utbildningsanordnarnas ansvar att anpassa valideringsförfarandet till de särskilda behoven på den relevanta utbildningsnivån (Europeiska kommissionen, Cedefop och ICF International, 2014). De sökande måste betala en särskild avgift för validering av sin icke-formella och informella utbildning.

Myndigheten för yrkeshögskolan ansvarar för att samordna och stödja utvecklingen av ett nationellt ramverk för erkännande av tidigare lärande och validering av färdigheter och kompetenser. Myndighetens främsta roll är att öka medvetenheten och tillhandahålla information om validering, tillsammans med Skolverket, som ansvarar för detta när det gäller vuxenutbildningen ⁽⁵⁰⁾.

En studerande på gymnasieutbildningen kan validera sina kunskaper och kompetenser genom ett utökat prov, om han eller hon har fått betyget "underkänt" eller vill täcka kurser som han eller hon inte har gått men nu kan behöva på grund av att han eller hon har bytt program eller inriktning. Kunskaper, färdigheter och kompetenser som förvärvats genom arbetserfarenhet eller på annat sätt kan också valideras och erkännas som en del av ett program som utbildningsanordnaren ansvarar för.

⁽⁵⁰⁾ Mer information: [Europeiska kommissionen. YouthWiki](#) [läst 12.9.2022].

Validering i kommunal vuxenutbildning på gymnasienivå är möjlig och bygger på den studerandes behov och omständigheter. Det används främst för att anpassa innehållet i ett program efter den studerandes behov och förkorta utbildningstiden eller för att bedöma de kunskaper och kompetenser som krävs för behörighet för en viss utbildning. Den studerande får ett intyg genom validering. För att få ett formellt betyg måste den studerande klara ett utökat test som omfattar innehållet i den särskilda kurs som utbildningsanordnaren är ansvarig för.

Valideringsdelegationen, som består av företrädare för fackföreningar, arbetsgivarorganisationer och nationella myndigheter, föreslår att man utarbetar en nationell enhetlig strategi för kompetensutbud och livslångt lärande, där validering spelar en viktig roll och som även bör omfatta inrättandet av ett råd med övergripande ansvar för validering. För att stödja branschvalideringen (Cedefop och ReferNet, kommande) föreslog delegationen att det inrättas ett statsbidrag som regleras för att utveckla valideringen av yrkeskompetenser. Detta har nu fastställts genom förordning nr 2020:268, genom vilken det år 2020 infördes ett nytt statsbidrag som riktar sig till arbetsmarknadens parter som vill anpassa befintliga kvalifikationer och valideringsmodeller eller utveckla nya (Cedefop, 2021b).

Under 2020 inleddes pilotprojektet YH-flex, som syftar till att underlätta och påskynda erhållandet av högre yrkeskvalifikationer på nivå 5 och 6 i den europeiska referensramen för kvalifikationer för personer med betydande yrkeserfarenhet inom ett visst yrkesområde. Den svenska regeringen anslog 29 miljoner kronor (cirka 2,85 miljoner euro) per år för 2020, 2021 och 2022 som skulle delas ut till utbildningsanordnare via Myndigheten för yrkeshögskolan. Denna finansiering omfattar både validering och individuell kompletterande utbildning i YH-flex-modellen för cirka 500 personer per år. I genomsnitt var de studerande som deltog i YH-flex-programmet undantagna från 60 procent av YH-programmet, vilket minskade utbildningskostnaderna med hälften (ReferNet Sverige och Cedefop, 2021). De flesta av ansökningarna hörde till utbildningsområdena hälso- och sjukvård, socialt arbete, ekonomi samt administration och försäljning ⁽⁵¹⁾.

3.3.2. Erkännande av utländska yrkeskvalifikationer

Universitets- och högskolerådet stöder personer som vill få sina utländska kvalifikationer utvärderade ⁽⁵²⁾. Syftet är att underlätta deras integrering på arbetsmarknaden och i utbildningssystemet. Det finns följande två möjligheter till kostnadsfri bedömning:

⁽⁵¹⁾ Mer information: [MYh. YH-flex](#) [läst 12.9.2022].

⁽⁵²⁾ Universitets- och högskolerådet [Ansökan om bedömning av utländsk utbildning](#) [läst 12.9.2022].

- (a) Ett utlåtande om en utländsk utbildning ⁽⁵³⁾ är ett dokument som visar vad en utländsk kvalifikation motsvarar i det svenska utbildningssystemet. Ett utlåtande om en gymnasieutbildning visar om du har behörighet för universitetsstudier, vilket genomsnittligt betyg du har fått och vilka ämnen du är kvalificerad för.
- (b) [Bedömningstjänsten](#) visar vad din utbildning motsvarar i Sverige när du söker jobb.

Under 2021 lämnades totalt 22 581 ansökningar in om erkännande av utländska kvalifikationer i Sverige. Det största antalet ansökningar, 29 187, lämnades in under 2017, efter det stora antalet flyktingar som anlände från Syrien (Universitets- och högskolerådet, 2022d).

3.4. Kvalitetssäkring

3.4.1. Kvalitetssäkring inom gymnasieutbildningen

Alla utbildningsanordnare i Sverige är enligt lag skyldiga att ha en systematisk kvalitetssäkringsprocess. Hur kvalitetssäkringen genomförs regleras inte i detalj, men det är vanligt att skolorna använder följande indikatorer i sina analyser:

- (a) Deltagande.
- (b) Genomsnittliga betyg.
- (c) Andel som fullföljer utbildningen.
- (d) Antagningssiffror.

De flesta organisationer genomför också enkäter bland sina studerande och beaktar deras synpunkter om utbildning, anläggningar och välbefinnande (Skolverket, 2022d).

Skolinspektionen ansvarar för övervakning och kvalitetskontroll av gymnasieskolor och kommunal vuxenutbildning. Deras uppdrag är att se till att alla studerande får en likvärdig utbildning av god kvalitet, baserat på en stimulerande utbildning i en trygg miljö. Skolinspektionen utövar regelbunden skoltillsyn enligt flera bedömningskriterier. Yrkesutbildningen, och särskilt lärlingsutbildningen, står i hög grad i fokus, med regelbunden tillsyn och kvalitetsgranskning. Ett strukturerat samarbete mellan huvudmannen och arbetsplatsen är en viktig faktor för framgång inom arbetsplatsförlagt lärande (Skolinspektionen, 2022b).

⁽⁵³⁾ Universitets- och högskolerådet [Bedömning av din utländska utbildning](#) [läst 12.9.2022].

Även om huvudmännen ansvarar för att genomföra en systematisk kvalitetsbedömning stöder och stimulerar regeringen kvalitetsutvecklingen inom yrkesutbildningen genom olika initiativ och finansieringsarrangemang. I detta ingår särskilda uppgifter som har delegerats till Skolverket, såsom utarbetande av riktlinjer för arbetsplatsförlagt lärande. Regeringen har också infört ett omfattande finansieringssystem, bestående av bidrag till huvudmän som vill förbättra kvaliteten på arbetsplatsförlagt lärande (Skolverket, 2022g).

3.4.2. Kvalitetssäkring inom högre utbildning

Universitetskanslersämbetet och lärosäten delar på ansvaret för kvalitetssäkringen inom högre utbildning och forskning. Kvalitetssäkringssystemet inom den högre utbildningen utvecklas och genomförs i enlighet med följande:

- (a) Högskolelagen (Utbildningsdepartementet, 1992).
- (b) Högskoleförordningen (Utbildningsdepartementet, 1993).
- (c) Standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning (Universitetskanslerämbetet, 2022).

I slutet av 2018 offentliggjorde Myndigheten för yrkeshögskolan kvalitetskriterier för yrkeshögskoleprogram, som sedan dess har använts för att bedöma kvaliteten på dessa program. Det finns kriterier för undervisningens kvalitet, lärarnas och utbildarnas kompetens samt andra kriterier som rör ledningsgruppen, som ska

- (a) ha goda kunskaper om de kompetensbehov som finns på yrkesområdet,
- (b) säkerställa en nära koppling till yrkeslivet i alla delar av utbildningen,
- (c) se till att systematiskt kvalitetsarbete utförs (MYh, 2019).

De flesta indikatorerna i den europeiska referensramen för kvalitetssäkring av yrkesutbildning (Eqavet) används också för att granska grundläggande yrkesutbildning och fortsatt yrkesutbildning (Cedefop, 2020a). Institutionella översyner av lärosäten syftar till att säkerställa kvaliteten. I översynerna bedöms följande sex områden:

- (a) Styrning och organisation.
- (b) Förhandsvillkor.
- (c) Utformning, genomförande och resultat.
- (d) Studerande- och doktorandperspektiv.
- (e) Arbetsliv och samarbete.
- (f) Jämställdhet.

Översynerna baseras på följande metoder:

- (a) Lärosätets självutvärdering: Lärosätena uppmanas att beskriva, analysera och utvärdera hur de systematiskt säkerställer och följer upp bedömningsområdena.
- (b) Studeranderapport: Den lokala studerandeföreningen kan lämna in en skriftlig förklaring om sin uppfattning om hur kvalitetssäkringsarbetet utförs vid deras lärosäte.
- (c) Besök på plats med åtföljande intervjuer: Vid det första besöket på platsen kan bedömaren ställa frågor om lärosätets självutvärdering. Företrädare från lärosäten, studerande och arbetslivet som lärosätet samarbetar med deltar.
- (d) Verifieringskedjor: Bedömarna undersöker ett eller flera fokusområden för att se hur väl kvalitetssäkringsprocesserna fungerar i praktiken, genom slumpmässiga prover av processen under sitt besök på platsen.
- (e) Övriga bedömningsunderlag: Universitetskanslersämbetet tillhandahåller uppgifter för lärosätet som är relevanta för de aspekter som ska undersökas.

Den övergripande bedömningen av lärosätena baseras på tre nivåer:

- (a) Godkända kvalitetssäkringsprocesser: Alla bedömningsområden bedöms vara tillfredsställande.
- (b) Godkända kvalitetssäkringsprocesser med förbehåll: Lärosätets kvalitets-säkringsprocesser fungerar väl i praktiken, men vissa bedömningsområden är inte tillfredsställande och lärosätet måste följa upp dem och vidta åtgärder för att avhjälpa dem inom en angiven period. Lärosätet måste presentera de åtgärder som vidtagits för att förbättra kvaliteten inom respektive område senast två år efter beslutet. Om det leder till en positiv bedömning kommer kvalitetssäkringsprocessen för lärosätet att godkännas i sin helhet. I annat fall kommer den övergripande bedömningen "godkänt med förbehåll" att kvarstå och ingen ytterligare uppföljning kommer att göras.
- (c) Kvalitetssäkringsprocesser under översyn: Det finns flera allvarliga brister i lärosätets kvalitetsprocess, vilka måste ses över igen i sin helhet⁽⁵⁴⁾. Universitetskanslersämbetet (UKÄ) och lärosätet kommer att besluta om tid för den uppföljande översynen. Om den leder till en positiv bedömning kommer kvalitetssäkringsprocessen för lärosätet att godkännas i sin helhet. I annat fall kommer den övergripande bedömningen "under översyn" att kvarstå, utan någon ytterligare uppföljning (Universitetskanslersämbetet, 2021).

⁽⁵⁴⁾ Mer information: UKÄ. [Granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete](#) [läst 12.9.2022].

KAPITEL 4.

Främja deltagande i yrkesutbildning

4.1. Incitament för studerande

Sverige har en lång tradition av statligt stöd till studerande och det betraktas som en viktig del av regeringens utbildningspolitik. Det ger personer med olika bakgrund och i olika livssituationer möjlighet att studera i Sverige eller utomlands, vilket gör samhället mer rättvist genom att utjämna de sociala skillnaderna mellan individer och befolkningsgrupper. Studerande har rätt till olika former av ekonomiskt stöd för både gymnasie- och högskoleutbildning. Anställda har rätt att ta tjänstledigt för utbildning om de uppfyller något av följande krav:

- (a) Har varit anställd av arbetsgivaren under de senaste sex månaderna.
- (b) Har varit anställd av arbetsgivaren i minst tolv månader under de senaste två åren (Arbetsmarknadsdepartementet, 1974).

Centrala studiestödsnämnden, CSN, ansvarar för studiestödet och förvaltar merparten av det. I studiestödsförordningen (Utbildningsdepartementet, 2000) fastställs de utbildningsprogram för vilka respektive studerande har rätt att få stöd. Det ekonomiska stödets form och storlek varierar beroende på den studerandes ålder och livssituation samt studiernas omfattning och nivå.

Studiestöd är paraplybegreppet för allt ekonomiskt stöd som ges till studerande fram till 60 års ålder i det svenska utbildningssystemet. Under 2021 fick 588 709 studerande studiestöd, vilket är den högsta siffran hittills. Ökningen förklaras främst av covid-19-pandemin, som ledde till högre arbetslöshet, samt av de investeringar som gjorts i utbildning under pandemin. Under 2021 utbetalades totalt 40,5 miljarder kronor (3,71 miljarder euro) i lån (25,4 miljarder kronor/2,33 miljarder euro) och bidrag (15,1 miljarder kronor/1,38 miljarder euro) (CSN, 2022b).

Vid sidan av ekonomiska incitament finns det också icke-ekonomiska incitament för att locka fler personer till yrkesutbildning, bland annat yrkesintroduktionsprogrammet (avsnitt 4.1.3) (Cedefop och Skolverket, 2021).

4.1.1. Studiemedel till studerande under 20 år

Heltidsstuderande på gymnasienivå kan få studiemedel fram till juni det år de fyller 20 år. Studiemedlet består av

- (a) studiebidrag,
- (b) extra tillägg som beviljas till studerande i familjer med låg inkomst,
- (c) inackorderingsstillägg, om den studerande behöver flytta för att delta i sin utbildning.

Studiebidraget uppgår till 1 250 kronor (cirka 115 euro) per månad, vilket vanligtvis betalas ut under tio månader, från september till juni. Om en studerande ofta är frånvarande riskerar han eller hon att förlora stödet och kan bli ombedd att återbetala bidraget. Skolan är skyldig att rapportera till Centrala studiestödsnämnden när en studerande är frånvarande utan giltigt skäl. Under vissa omständigheter kan bidraget också beviljas för studier utomlands.

Studerande har rätt att få ytterligare bidrag i följande fall:

- (a) De/deras familj har låg inkomst.
- (b) Deras specifika utbildning ges inte i deras hemkommun och den studerande måste därför flytta. I detta fall kan den studerande ansöka om ett inackorderingstillägg från CSN eller från kommunen.
- (c) Den studerande genomgår en lärlingsutbildning på gymnasienivå eller en lärlingsliknande utbildning i ett introduktionsprogram. Tillägget är avsett att täcka extra levnadskostnader, t.ex. resekostnader till arbetsplatsen och lunch.
- (d) Den studerande läser på den nationella gymnasieskolan för personer med funktionsnedsättning, personer med nedsatt hörsel eller döva (CSN, 2022a).

Utöver dessa studiebidrag kan lärlingar sedan 2014 anställas genom en gymnasial lärlingsanställning, GLA. Detta innebär att arbetsgivaren betalar ersättning till lärlingen som då inte längre har rätt att ansöka om något tillägg (avsnitt 2.2.1.1).

4.1.2. Studiemedel till studerande i åldern 20 år och uppåt

Studiemedel kan beviljas till studerande som är 20 år eller äldre och som studerar en utbildningsväg som ger rätt till sådant stöd, t.ex. gymnasieutbildning, eftergymnasial utbildning och högre utbildning samt den yrkesutbildning som erbjuds på folkhögskolor ⁽⁵⁵⁾. Studiemedlet består av två delar som betalas ut samtidigt till den studerande: ett lån och ett bidrag.

Lånets storlek beror på studietakten (100 procent, 75 procent eller 50 procent), hur många veckor den studerande studerar och hur stor inkomst denne har. Studielånet måste betalas tillbaka av den studerande med en ränta på 0 procent under 2022.

Studiebidraget uppgår till 840 kronor (cirka 77 euro) per vecka (tabell 5).

⁽⁵⁵⁾ Mer information: CSN. *Krav på din utbildning* [läst 7.11.2022].

Tabell 5. Storleken på studiebidraget för studier på heltid med fullt studielån, 2022

	Belopp för en vecka		Belopp för fyra veckor	
	SEK	(EUR)	SEK	(EUR) (*)
Studiebidrag	840	(77)	3 360	(307)
Lån	1 932	(177)	7 728	(707)
Totalt	2 772	(254)	11 088	(1 014)

Obs! (*) En utbetalning täcker normalt fyra veckor, medan den första och sista utbetalningen för perioden kan variera i storlek. Valutaomvandlare användes den 26 september 2022.

Källa: Information baserad på CSN.

Studerande kan också få studiestartsstöd om de uppfyller vissa villkor:

- Har varit arbetslösa i minst sex månader under de senaste tolv månaderna.
- Är i åldern 25–60 år.
- Är inskrivna på Arbetsförmedlingen.
- Har endast en kort tidigare utbildning och har behov av utbildning på grundskole- eller gymnasienivå.

Studiestartsstöd betalas normalt ut för högst fyra veckor. Beloppet beror på om studierna är på hel- eller deltid (minst 50 procent), i hur många veckor och om den studerande kommer att ha en annan inkomst (tabell 6).

Tabell 6. Belopp för studiestartsstöd 2022 (exempel för olika antal veckor)

	Belopp för en vecka		Belopp för fyra veckor	
	SEK	(EUR)	SEK	(EUR)
Heltid, 100 %	2 294	(208)	9 176	(833)
Deltid, 75 %	1 719	(156)	6 876	(624)
Deltid, 50 %	1 149	(104)	4 596	(417)

Obs! Valutaomvandlare användes den 13 oktober 2022.

Källa: Baserat på CSN.

4.1.3. Ekonomiskt stöd till lågutbildade i åldern 25–64 år

Under 2017 införde riksdagen ett nytt ekonomiskt stödsystem som riktar sig till lågutbildade arbetslösa vuxna i åldern 25–56 år som är inskrivna på Arbetsförmedlingen och behöver utbildning på grundskole- eller gymnasienivå. Det

ekonomiska stödet på cirka 830 euro per månad betalas ut till personer som studerar på heltid i upp till 50 veckor och syftar till att locka dessa lågutbildade att påbörja eller återuppta sina studier (Cedefop och ReferNet Sverige, 2021).

4.1.4. Stipendier för studier utomlands

Sverige har ett av världens mest generösa system för studiestöd för utlandsstudier. En studerande kan få bidrag och lån för levnadskostnader, studieavgifter, resor och försäkringar, där beloppet är anpassat till kostnaderna i studielandet. Under 2021 fick 21 600 personer bidrag för studier utomlands, vilket är färre än under 2020 till följd av covid-19-pandemin (CSN, 2022).

4.2. Incitament för företag som erbjuder arbetsplatsförlagt lärande

Företag som tillhandahåller utbildningsplatser inom skolförlagd yrkesutbildning och lärlingsutbildning (inklusive vuxenutbildningsprogram) får ekonomiskt och icke-ekonomiskt stöd genom olika statliga program.

Företag som erbjuder utbildningsplatser för lärlingsutbildning får statligt stöd om deras arbetsplatsutbildare har deltagit i utbildningsprogram för handledare. Arbetsgivare som erbjuder utbildningsarbetsplatser får en ersättning på 115 kronor (cirka 11 euro) per dag för handledaren på arbetsplatsen. Dessutom betalas 31,42 procent av arbetsgivaravgifterna av Arbetsförmedlingen. Företag som erbjuder arbetsplatsförlagt lärande får statsbidrag för att förbättra sitt samarbete med anordnare av gymnasial yrkesutbildning (inklusive utbildningsprogram för vuxna) på regional nivå (Cedefop och Skolverket, 2022).

Icke-ekonomiska incitament erbjuds också för att locka arbetsgivare att erbjuda utbildning till yrkesstuderande. Lärlingscentrum, som är organiserat under Skolverket, samarbetar med ett brett spektrum av intressenter, t.ex. yrkesutbildningsanordnare, kommuner, arbetsmarknadens parter och företag. De erbjuder workshoppar och ger vägledning och stöd till företag, arbetsmarknadens parter och huvudmän. De erbjuder också utbildning för chefer på arbetsplatser och stimulerar samarbete på regional nivå mellan företagen och gymnasieskolor som erbjuder yrkesprogram. Nationella och regionala samordnare har inrättats för att hjälpa skolor att samarbeta med lokala företag (Cedefop och ReferNet, kommande i).

4.3. Vägledning och rådgivning

Kommunerna i Sverige har huvudansvaret för att tillhandahålla vägledningstjänster i hela utbildningssystemet. De har stor frihet när det gäller att utforma sina egna väglednings- och rådgivningstjänster, men de är bundna till de nationella läroplanerna och skolförordningarna. Skolverket har utfärdat allmänna råd för studie- och yrkesvägledning (Skolverket, 2013). De syftar till att hjälpa varje kommun att utforma sina egna väglednings- och rådgivningstjänster och på så sätt säkerställa att relevant lagstiftning genomförs på ett konsekvent sätt.

I enlighet med lagen tillhandahålls vägledningstjänsten vanligtvis vid

- (a) gymnasieskolor,
- (b) lärosäten,
- (c) Arbetsförmedlingen.

I många kommuner anordnas regionala mässor där anordnare av gymnasieutbildning och/eller högre yrkesutbildning deltar i samarbete med arbetsmarknadens parter. Branschspecifika mässor presenterar dessutom de utbildningsprogram som erbjuds på gymnasie- och högskolenivå. Vissa kommuner erbjuder även vägledning genom ett externt centralt vägledningscentrum.

Vägledning erbjuds också genom webbtjänster som finansieras med offentliga medel. På Skolverkets portal Utbildningsguiden finns information om allt från grundskolan till gymnasiet och vuxenutbildning. Den riktar sig till studerande, föräldrar och yrkesverksamma inom utbildning och ger information om behörighet, situationen på arbetsmarknaden på området, finansiering och andra viktiga frågor som är relevanta vid valet av studieväg (Euroguidance, 2022a; Cedefop och Skolverket, 2022).

4.3.1. Gymnasieutbildning

Rektorerna i gymnasieskolan ansvarar för att eleverna får vägledning och rådgivning innan de ska göra några studieval och innan de väljer sina framtida utbildningsvägar och yrken. Rådgivning ges till eleverna både individuellt och i grupp. I högstadiet ska eleverna i årskurserna 8 och 9 tillbringa minst tio arbetsdagar på en arbetsplats, eller i ett gymnasialt yrkesprogram om skolan inte kan ge tillräckligt med praktikplatser. Den praktiska arbetslivsorienteringen är obligatorisk och de flesta elever träffar sin studievägledare innan de deltar i denna yrkespraktik. Under personliga intervjuer med sin vägledare diskuterar eleverna sina framtidsplaner och valet av program på gymnasiet. Det arbetas löpande

med att integrera yrkesvägledning i undervisningen och hantera den som ett ansvar för hela skolan.

4.3.2. Högre utbildning

I förordningen om yrkeshögskolan (Utbildningsdepartementet, 1993) fastställs ansvaret för utbildningsanordnarnas styrande organ. Det säkerställer att det finns vägledning och rådgivning om behörighet och antagning, alternativa studievägar samt yrkesvägledning. Inom ramen för dessa bestämmelser har lärosätena stor frihet i hur de organiserar sin vägledning och rådgivning. [Universitetskanslersämbetet](#) ansvarar för att granska kvaliteten på den högre utbildningen och kan också se över de vägledningstjänster som tillhandahålls på universitetsnivå.

Sverige har cirka 50 högskolor, universitet och fristående anordnare av högre utbildning. Det finns ingen officiell statistik över antalet vägledare på universitetsnivå, men det uppskattas att omkring 700 experter tillhandahåller vägledningstjänster vid lärosätena. Vägledningstjänsterna vid universiteten anordnas för de första kontakterna centralt, på institutions- och/eller fakultetsnivå (vad gäller studievägledning) och vid karriärcentrum (vad gäller yrkesval, sommarjobb, lediga praktikplatser osv.). Studievägledare med allmän examen som arbetar som vägledare vid ett universitet får fortbildning i vägledningsteori och vägledningspraktik på arbetsplatsen (Euroguidance, 2022b).

Studievägledning inom högre utbildning ges också som information online på webbplatsen för Myndigheten för yrkeshögskolan. Den innehåller allmän information om högre yrkesutbildning, information om aktuella yrkeshögskoleprogram och länkar till olika webbplatser för utbildningsanordnare ⁽⁵⁶⁾. Information om högre utbildning finns också på webbportalen [studera.nu](#).

4.3.3. Vuxenutbildning

Folkbildningsrådet har till uppgift att tillhandahålla informationstjänster för svenska folkhögskolor (Folkhögskolornas informationstjänst) och att rekrytera kursdeltagare. Portalen [Folkhögskola.nu](#) ger allmän information om yrkesutbildning och andra kurser som erbjuds av Sveriges 155 folkhögskolor (Cedefop och ReferNet Sverige, 2021).

4.3.4. Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen ger vägledning om sysselsättning via sin webbplats, Skype och telefon och genom personliga möten på de lokala arbetsförmedlingarnas kontor runtom i landet. Arbetsförmedlingens huvudsyfte är att förbättra match-

⁽⁵⁶⁾ Mer information: MYh. [Myndigheten för yrkeshögskolan](#) [läst 12.9.2022].

ningen mellan arbetssökande och arbetsliv. Arbetsförmedlingen har omkring 340 yrkesvägledare och 9 000 icke-specialister inom vägledning⁽⁵⁷⁾ som ger information och karriärrådgivning. De anställda som arbetar med vägledning får fortbildning på arbetsplatsen i form av olika moduler i vägledningsmetoder och vägledningspraxis (Euroguidance, 2022b).

På Arbetsförmedlingens webbplats finns information om hur man hittar jobb inom olika yrken. [Portalen Hitta](#) yrkesprognoser visar den aktuella situationen på arbetsmarknaden och prognoser på 1–5 år för omkring 174 yrken inom 20 områden.

4.3.5. Vägledare

Inom det svenska skolsystemet är cirka 2 000 personer anställda som studie- och yrkesvägledare och arbetar ofta för flera skolor parallellt. Alla studie- och yrkesvägledare i skolsystemet stöder ett stort antal elever beroende på utbildningsnivå. På grundskolenivå ansvarar de för cirka 520 elever, på gymnasienivå för cirka 380 elever och för cirka 320 elever inom kommunal vuxenutbildning⁽⁵⁸⁾.

Det föreskrivs ingen obligatorisk utbildning för studie- och yrkesvägledare. Studie- och yrkesvägledarprogrammet erbjuds av tre universitet och kan läsas antingen på universitetet eller genom distansundervisning. Examen syftar till att ge djupare kunskap om hur enskilda individer utformar sina karriärer, både ur ett individuellt perspektiv och ett samhällsperspektiv, och omfattar praktikperioder, främst i skolor. Masterexamen i karriärutveckling och karriärrådgivning ger djupare kunskap om hur enskilda individer bygger upp sina karriärer.

Vägledare kan delta i fortbildning som erbjuds av deras arbetsgivare eller en annan fortbildningsmöjlighet som erbjuds av nationella sammanslutningar och nätverk: Sveriges Vägledarförening, Nätverket för studie- och yrkesvägledning och Lärarförbundet stöder yrkesutövarnas professionalisering och utbildning. Euroguidance Sweden stöder vägledare i deras uppgift att ge information om möjligheter till studier och praktik i ett annat land (Euroguidance, 2022b).

[Sveriges Vägledarförening](#) SAGC, har utarbetat en [etisk deklaration](#) om att ge vägledning och stöd till vägledare. Deklarationen bygger på etiska värderingar, så som understryks i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, i EU:s resolution om vägledning (9286/04) och OECD:s (2007) *Career guidance: handbook for decision-makers* (inte översatt till svenska). Föreningen har också utsett ett etiskt råd ([Etiska rådet](#)) som har till uppgift att utveckla och följa upp

⁽⁵⁷⁾ Administrativa tjänstemän som arbetar på Arbetsförmedlingen kan ha olika akademisk utbildning och alla har inte en kvalifikation som professionell yrkesvägledare.

⁽⁵⁸⁾ Mer information: Euroguidance. [National guidance systems: guidance system in Sweden](#) (inte översatt till svenska) [läst 12.9.2022].

frågor som rör vägledningsetik. Rådet kan också vara till hjälp när svåra vägledningssituationer uppstår. Ungefär 1 200 svenska vägledare är medlemmar i föreningen.

Sveriges lärare är en fackförening för kvalificerade lärare och även för vägledare. De organiserar cirka 2 000 svenska yrkesvägledare och har publicerat etiska riktlinjer för yrket.

Skolverket har tagit fram webbaserade verktyg för att stödja studie- och yrkesvägledare samt yrkeslärare som kartlägger elevernas yrkeskunskaper i gymnasieskolor eller kommunal vuxenutbildning ⁽⁵⁹⁾. Målgruppen är personer som har yrkeserfarenhet eller motsvarande erfarenhet och behöver få sina yrkeskunskaper validerade. Verktöget är särskilt inriktat på nyanlända migranter och siktar på att göra människor medvetna om sin kompetens så att deras studietid kan förkortas och deras integration på arbetsmarknaden underlättas.

4.4. Utmaningar och utvecklingsmöjligheter

4.4.1. Kompetensglapp

Sverige har många gymnasieskolor som erbjuder yrkesprogram, men de flesta är små. Decentraliserat tillhandahållande, offentlig finansiering och elevernas valmöjligheter påverkar utbudet av yrkesprogram. Detta leder till stor konkurrens mellan huvudmännen och en högre risk för kompetensglapp mellan arbetsmarknadens behov och de utexaminerades kvalifikationer. Efter en utredning har förslag lagts fram om planering och dimensionering av gymnasieutbildning för att säkerställa ett kompetensutbud som motsvarar efterfrågan på den regionala och nationella arbetsmarknaden (Cedefop, 2021a). I juni 2022 beslutade riksdagen om sådana ändringar av skollagen (Utbildningsdepartementet, 2010a).

En effekt av ändringarna är att arbetsmarknadens behov måste beaktas vid planeringen av gymnasieutbildningen. Dessutom måste kommunerna samarbeta och komma överens med minst två andra kommuner när det gäller planering, dimensionering och tillhandahållande av ett särskilt utbildningsprogram inom ett primärt samarbetsområde. En annan ändring gäller att ge den studerande tillräcklig information om vad den utbildningsväg som han eller hon överväger kan leda till. Dessa lagändringar kommer för första gången att gälla för utbildning som inleds 2025 (riksdagen, 2022).

⁽⁵⁹⁾ Mer information: Skolverket. *Verktøy for kartlegging av yrkeskunskaper på gymnasial nivå* [läst 12.9.2022].

4.4.2. Brist på yrkeslärare

Under flera år har det svenska utbildningssystemet lidit av en brist på lärare, särskilt yrkeslärare, och det finns en risk för att denna situation förvärras. Enligt lärarförbundet är medelåldern för gymnasielärare i Sverige 40 år, vilket innebär att en ganska stor andel lärare är mellan 55 och 65 år (Skolvärlden, 2020). Inom en snar framtid kommer många lärare att gå i pension och det uppskattas att omkring 12 500 heltidsanställda yrkeslärare måste rekryteras fram till 2033. För att efterfrågan på lärare ska kunna mötas måste antalet studerande i programmen för yrkeslärare mer än fördubblas under det kommande årtiondet. Bristen på kvalificerade lärare gör att kvaliteten på grundläggande yrkesutbildning kan försämrast.

Läraryrket är värst på landsbygden, där det kan hända att ingen lärare är legitimerad för det ämne som de undervisar i. Med anledning av detta införs genom ändring av skollagen den 30 juni 2021 användning av distansundervisning: elever får undervisning på distans av en kvalificerad lärare från en annan skola (Cedefop, 2021).

En orsak till denna brist på lärare kan vara lönerna. De sätts individuellt och det är upp till arbetsgivaren att besluta om dem. Ibland är det svårt för skattefinansierade huvudmän att konkurrera med andra arbetsgivare på arbetsmarknaden: en snickare kan få mycket mer betalt i ett privat företag än som lärare.

Regeringen har gett Skolverket i uppdrag att öka ungdomars intresse av att delta i yrkesläroutbildning. Flera kampanjer har inletts för att främja läraryrket (Skolverket, 2022; Skolvärlden, 2020; Skolverket, 2019).

4.4.3. Stort behov av digitala färdigheter och artificiell intelligens

Digitaliseringsstrategin (2017) ⁽⁶⁰⁾ är vägledande för landets arbete med att uppnå sina mål på området och bli ett av världens ledande länder i fråga om digital omställning. Denna ursprungliga strategi vidareutvecklas genom andra strategier, t.ex. datastrategin (2021) ⁽⁶¹⁾.

I 2022 års upplaga av indexet för digital ekonomi och digitalt samhälle (Desi) ⁽⁶²⁾ ligger Sverige på fjärde plats bland de 27 EU-medlemsstaterna. Landet ligger över EU-genomsnittet, även om framstegen inte är lika snabba som tidigare. Andelen av befolkningen med både grundläggande digitala färdigheter (67 procent) och över grundläggande digitala färdigheter (36 procent) ligger över genomsnittet i EU-27. En tredjedel av företagen erbjuder IKT-utbildning till sina anställda, vilket är 12 procentenheter högre än EU-genomsnittet på 20 procent.

⁽⁶⁰⁾ Regeringen. *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet* [läst 16.11.2022].

⁽⁶¹⁾ Mer information: *Regeringskansliet* [läst 12.9.2022].

⁽⁶²⁾ De uppgifter som presenteras i Desi 2022-rapporten avser främst år 2021.

Trots att landet har en av de högsta andelarna IKT-specialister (7,5 procent, med 21 procent kvinnor) och andelen personer med examen i IKT ligger över EU-genomsnittet, saknar ekonomin IKT-specialister. År 2020 rapporterade 55,1 procent av de företag som ville rekrytera IKT-specialister att de hade svårt att tillsätta sina lediga tjänster. I initiativet [Digital Spetskompetens](#) uppskattas att landet kommer att ha brist på 70 000 kvalificerade IKT-arbetstagare år 2024. Det är viktigt att Sverige vidtar åtgärder för att motverka denna brist så att företagens digitala omvandling inte försenas (Europeiska kommissionen, 2021).

Under 2018 lanserades [Digital Skills and Jobs Coalition Sweden](#), som samordnades av den svenska it- och telekomindustrin och omfattade över 24 organisationer. Koalitionen understryker behovet av bästa praxis för att främja åtgärder för digital kompetens i Sverige, i digital kompetens inom utbildning, för arbetskraft, IKT-personal och hela befolkningen. Särskild uppmärksamhet ägnas åt artificiell intelligens, som har identifierats som ett område med stor inverkan på det svenska samhället och där Sverige kan visa spetskompetens. Regeringen antog 2018 [den nationella strategin för artificiell intelligens](#) i syfte att göra landet ledande i utnyttjandet av de möjligheter som användningen av artificiell intelligens kan erbjuda. Flera offentlig-privata initiativ stöder aktiviteter inom AI, såsom Sveriges nationella centrum för tillämpad artificiell intelligens, Wallenberg AI, [AI Sweden](#), Autonomous systems and software programme (WASP) samt [Sveriges forskningsinstitut](#) (RISE), där AI-forskning kombineras med tvärvetenskaplig forskning (Europeiska kommissionen, 2021).

Under de senaste åren har landet på det hela taget lyckats väl när det gäller den digitala omvandlingen, med resultat över EU-genomsnittet. Framstegen har dock minskat. För att bidra till [EU:s digitala mål för 2030](#) och förbli en digital föregångare på global nivå är det viktigt att Sverige fortsätter att förbättra sina resultat (Europeiska kommissionen, 2021b).

Förkortningar

AI	artificiell intelligens
CPD	fortbildning
CSN	Centrala studiestödsnämnden
CVET	fortsatt yrkesutbildning
Desi	index för digital ekonomi och digitalt samhälle
Ecvet	det europeiska systemet för meritöverföring inom yrkesutbildningen
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
Eqavet	europeiska referensramen för kvalitetssäkring av yrkesutbildning
EQF	europeisk referensram för kvalifikationer
ESG	standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning
ESI	europeiskt kompetensindex
EUR	euro
BNP	bruttonationalprodukt
HEI	Lärosäte
IKT	informations- och kommunikationsteknik
ISCED	internationell standard för klassificering av utbildningar
IT	informationsteknik
IVET	grundläggande yrkesutbildning
MYh	Myndigheten för yrkeshögskolan
KI	Konjunkturinstitutet
NQF	nationell referensram för kvalifikationer
AF	Arbetsförmedlingen

SAGC	Sveriges Vägledarförening,
SCC	statistiska centralbyrån
SEK	svensk krona
SeQF	Sveriges referensram för kvalifikationer
SEN	Intellektuell funktionsnedsättning
SMF	små och medelstora företag
VET	yrkesutbildning

Referenser

[URL-adresser konsulterade 5.12.2022]

- Adermon, A. et al. (2022). *Coronapandemin, arbetsinkomsterna och välfärdssystemets skyddsgrad: Befolkningens inkomstutveckling under 2020* [The coronavirus pandemic, labour income and the degree of protection of the welfare system: Income development of the population in 2020].
<https://coronakommissionen.com/wp-content/uploads/2022/02/underlagsrapport-coronapandemin-arbetsinkomsterna-och-vacc88lfacc88rds-systemets-skyddsgrad.pdf>
- Cedefop (2017). *Skills anticipation in Sweden*. Skills intelligence.
<https://www.cedefop.europa.eu/en/data-insights/skills-anticipation-sweden>
- Cedefop (2019). *European database on apprenticeship schemes: country fiche Sweden*. <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/apprenticeship-schemes/country-fiches/sweden>
- Cedefop (2020a). *Developments in vocational education and training policy in 2015-19: Sweden*. Cedefop monitoring and analysis of VET policies.
https://www.cedefop.europa.eu/files/developments_in_vocational_education_and_training_policy_in_2015-19_sweden.pdf
- Cedefop (2021a). VET in Sweden. In: Cedefop (2021). *Spotlight on VET: 2020 compilation: vocational education and training systems in Europe*, pp. 70-71. https://www.cedefop.europa.eu/files/vet_in_sweden.pdf
- Cedefop (2021b). *European inventory on NQF 2020: Sweden*.
<https://www.cedefop.europa.eu/en/country-reports/sweden-european-inventory-nqf-2020>
- Cedefop and Refernet (forthcoming a). *Integrating newly arrived migrants in the health care sector: Sweden*. Timeline of VET policies in Europe [online tool].
- Cedefop and Refernet (forthcoming b). *Partial qualifications: vocational packages for adults: Sweden*. Timeline of VET policies in Europe [online tool].
- Cedefop and Refernet (forthcoming c). *Addressing curricular digital skills: Sweden*. Timeline of VET policies in Europe [online tool].
- Cedefop and Refernet (forthcoming d). *Updating labour legislation to combat skill mismatch: Sweden*. Timeline of VET policies in Europe [online tool].

- Cedefop and Refernet (forthcoming e). *Easing transition from unemployment to adult education: Sweden*. Timeline of VET policies in Europe [online tool].
- Cedefop and Refernet (forthcoming f). *Financial study support to stimulate low-qualified unemployed adults: Sweden*. Timeline of VET policies in Europe [online tool].
- Cedefop and Refernet (forthcoming g). *Expansion of higher VET: Sweden*. Timeline of VET policies in Europe [online tool].
- Cedefop and Refernet (forthcoming h). *National strategy for validation: Sweden*. Timeline of VET policies in Europe [online tool].
- Cedefop and Refernet (forthcoming i). *Opening up municipal adult education: Sweden*. Timeline of VET policies in Europe [online tool].
- Cedefop and Refernet (forthcoming j). *Partial qualifications: vocational packages for adults: Sweden*. Timeline of VET policies in Europe [online tool].
- Cedefop and Refernet (forthcoming k). *Financial incentives for training companies: Sweden*. Timeline of VET policies in Europe [online tool].
- Cedefop and Refernet (forthcoming l). *The apprenticeship centre: Sweden*. Timeline of VET policies in Europe [online tool].
- Cedefop and ReferNet Sweden (2020). *Swedish actions on education in response to the corona pandemic*. National news on VET.
<https://www.cedefop.europa.eu/en/news/swedish-actions-education-response-corona-pandemic>
- Cedefop and Swedish National Agency for Education (2022). *Vocational education and training in Europe: Sweden: system description*. In: Cedefop; ReferNet. Vocational education and training in Europe database.
<https://www.cedefop.europa.eu/en/print/pdf/node/145997>
- Council of the European Union (2021). *Taking forward the strategic agenda: 18-month programme of the Council (1 January 2022 – 30 June 2023)*. Council of the European Union, 14441/21. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14441-2021-INIT/en/pdf>
- CSN (2022a). *Bidrag för gymnasiestudier i Sverige* [Grants for upper secondary studies in Sweden]. <https://www.csn.se/bidrag-och-lan/studiestod/bidrag-for-gymnasiestudier-i-sverige.html>
- CSN (2022b). *Kortfakta om studiestödet* [Short facts about student financial aid]. <https://www.csn.se/om-csn/statistik-och-rapporter/kortfakta-om-studiestodet.html>
- European Commission (2022). *Commission staff working document: 2022 country report – Sweden*. COM(2022) 625 final – SWD(2022) 640 final.

- https://commission.europa.eu/system/files/2022-05/2022-european-semester-country-report-sweden_en.pdf
- European Commission (2021). *Digital economy and society index (DESI) 2021: Sweden*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-economy-and-society-index-desi-2021>
- European Commission; Cedefop and ICF International (2014). *European inventory on validation of non-formal and informal learning 2014: country report Sweden*. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2014/87075_SE
- Eurydice (2022). *National education systems: Sweden: adult education and training*. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/sweden/adult-education-and-training>
- Flodberg, C.; Häkkinen Skanso, L. and Wasén, P. (2022). *Ekonomisk kommentar: Långtidsarbetslösheten i pandemins spår* [Economic commentary: long-term unemployment in the wake of the pandemic]. No 2, 10.2.2022. <https://www.riksbank.se/globalassets/media/rapporter/ekonomiska-kommentarer/svenska/2022/langtidsarbetslosheten-i-pandemins-spar.pdf>
- Folkbildningsradet (2022). *Om studieförbund* [About study associations]. <https://www.folkbildningsradet.se/studieforbund/> and <https://www.folkbildningsradet.se/om-folkbildningsradet/translations/english/the-study-associations/> [in English]
- Government Offices of Sweden (2019). *National approach to artificial intelligence*. https://wp.oecd.ai/app/uploads/2021/12/Sweden_National_Approach_to_Artificial_Intelligence_2018.pdf
- MYh (2022). *Statistic Årsrapport* [Statistical annual report]. https://assets.myh.se/docs/publikationer/statistiska-arsrapporter/statistisk-arsrapport_2022.pdf
- ReferNet Sweden and Cedefop (2020). *Swedish actions on education in response to the corona pandemic*. National news on VET. <https://www.cedefop.europa.eu/en/news/swedish-actions-education-response-corona-pandemic>
- ReferNet Sweden and Cedefop (2021). *Sweden: HVE-flex: fast track to higher VET qualifications through validation*. National news on VET. <https://www.cedefop.europa.eu/en/news/sweden-hve-flex-fast-track-higher-vet-qualifications-through-validation>
- ReferNet Sweden and Cedefop (2022a). *Sweden: increasing attractiveness of secondary VET through access to higher education*. National news on VET. <https://www.cedefop.europa.eu/en/news/sweden-increasing-attractiveness-secondary-vet-through-access-higher-education>

- ReferNet Sweden and Cedefop (2022b). *Sweden: improved vocational training opportunities for adults with learning disabilities*. National news on VET. <https://www.cedefop.europa.eu/en/news/sweden-improved-vocational-training-opportunities-adults-learning-disabilities>
- Regeringen (2017). *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet* [National digitalisation strategy for the school system]. <https://www.regeringen.se/4aa9d5/contentassets/72ff9b9845854d6c8689017999228e53/nationell-digitaliseringsstrategi-for-skolvasendet.pdf>
- Regeringen (2019). *Validation for skills supply and lifelong learning: final report*. <http://sou.gov.se/valideringsdelegationen/in-english/sou-201969-validation-for-skills-supply-and-lifelong-learning/>
- Skolverket (2012a). Upper secondary school 2011. <https://www.skolverket.se/getFile?file=2801>
- Skolverket (2012b). *Läroplan för vuxenutbildningen* [Adult education curriculum]. <https://www.skolverket.se/undervisning/vuxenutbildningen/komvux-gymnasial/laroplan-for-vux-och-amnesplaner-for-komvux-gymnasial/laroplan-lvux12-for-vuxenutbildningen>
- Skolverket (2013). *Arbete med studie och yrkesvägledning* [General guidelines on career education and guidance]. <http://kbaweb8.tripnet.se/globalassets/utbildning-och-barnomsorg/dokument/vuxenutbildning/allmanna-rad-om-arbete-med-studie--och-yrkesvagledning.pdf>
- Skolverket (2018). *Elever i gymnasieskolan Läsåret 2017/18* [Students in upper secondary school year 2017/18]. <https://www.skolverket.se/getFile?file=3922>
- Skolverket (2020). *Redovisning av Skolverkets uppdrag om att genomföra insatser som bidrar till att stärka tillgången på yrkeslärare i gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning* [Report of the Swedish National Agency for Education's mission to implement initiatives that contribute to strengthening the availability of vocational teachers in upper secondary school and municipal adult education]. <https://www.skolverket.se/download/18.289d0776170c4f42576cf1/1585133813962/Pdf6500.pdf>
- Skolverket (2021). *Betyg- och studieresultat i gymnasieskolan år 2021* [Grades and study results in upper secondary school in 2021]. <https://www.skolverket.se/getFile?file=8892>
- Skolverket (2022a). *Elever i gymnasieskolan Läsåret 2021/22* [Students in upper secondary school year]. <https://www.skolverket.se/download/18.3253018117f029df83d8df/1646642007287/pdf9439.pdf>

- Skolverket (2021). *Yrkesutbildningar inom komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå* [Vocational training in municipal adult education as special education at upper secondary level]. <https://www.skolverket.se/undervisning/vuxenutbildningen/komvux-som-sarskild-utbildning-pa-gymnasial-niva>
- Skolverket and ReferNet Sweden (2019). *Vocational education and training in Europe: Sweden*. Cedefop ReferNet VET in Europe reports, 2018. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2019/Vocational_Education_Training_Europe_Sweden_2018_Cedefop_ReferNet.pdf
- Sveriges Riksdag (2009). *Lag (2009:128) om yrkeshögskolan*. [Act (2009:128) on higher vocational education.] https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=94124
- Swedish Higher Education Authority (2021). *Guidelines for reviewing the HEIs' quality assurance processes for research: revised in May 2021*. https://english.uka.se/download/18.6914d29817a75e5afb2e517/1629280862453/Guidelines%20for%20reviewing%20the%20HEIs%20quality%20assurance%20processes%20for%20research_revised%20in%20May%202021.pdf
- Swedish Higher Education Authority, Lundh, A. (2021). *An overview of Swedish higher education and research 2021*. Stockholm: Universitetskanslersämbetets publikationer. <https://doi.org/10.53340/UKAP-2>
- Swedish National Agency for Education (2022). *Teachers and trainers in a changing world: Sweden: building up competences for inclusive, green and digitalised vocational education and training (VET)*. Cedefop ReferNet thematic perspectives series. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2022/teachers_and_trainers_in_a_changing_world_Sweden_Cedefop_ReferNet.pdf
- Swedish public employment service (2020). *Strategiskt arbetsgivararbete Återrapport regleringsbrev 2020* [Strategic employer work: report on appropriation directions 2020]. https://arbetsformedlingen.se/download/18.3563c7d6172c13113cbcc0c/3_4%20%C3%85terrapport%20Strategiskt%20arbetsgivararbete1.0.pdf
- Swedish public employment service (2021). *En effektiv, strategisk och jämställd Arbetsmarknadsutbildning Återrapport 2020* [An efficient, strategic and equal opportunity labour market training report 2020]. <https://arbetsformedlingen.se/download/18.45f2840b17863cf8a23391f/1618498401577/en-effektiv-strategisk-och-jamstalld-arbetsmarknadsutbildning.pdf>

Ytterligare informationskällor

[URL-adresser konsulterade 5.12.2022]

Lagstiftning

Förordningar

Ministry of Education and Research (1993). *The Higher Education Ordinance (1993:100)*. <https://www.uhr.se/en/start/laws-and-regulations/laws-and-regulations/the-higher-education-ordinance/>

Ministry of Education and Research (2000). *Studiestödsförordning (2000:655)* [Student financial aid Ordinance (2000:655)]. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattnings-samling/studiestodsforordning-2000655_sfs-2000-655

Ministry of Education and Research (2009a). *Förordning (2009:130) om yrkeshögskolan* [Ordinance on university of applied sciences (2009:130)]. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattnings-samling/forordning-2009130-om-yrkeshogskolan_sfs-2009-130#K3

Ministry of Education and Research (2010b). *Gymnasieförordning (2010:2039)* [Upper secondary school Ordinance (2010:2039)]. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattnings-samling/gymnasieforordning-20102039_sfs-2010-2039

Ministry of Education and Research (2011). *Förordning (2011:1108) om vuxenutbildning* [Ordinance on adult education (2011:1108)]. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattnings-samling/forordning-20111108-om-vuxenutbildning_sfs-2011-1108

Ministry of Education and Research (2015). *Förordning (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen* [Ordinance on State grants for adult education (2015:218)]. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattnings-samling/forordning-2015218-om-statsbidrag-till_sfs-2015-218

Rättsakter

Ministry of Education and Research (1992). *The Swedish higher education Act (1992:1434)*. <https://www.uhr.se/en/start/laws-and-regulations/Laws-and-regulations/The-Swedish-Higher-Education-Act/>

Ministry of Education and Research (2009b). *Lag om yrkeshögskolan (2009:128)* [Act on the university of applied sciences (2009:128)].

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/_sfs-2009-128

Ministry of Education and Research (2010a). *Skollag (2010:800)* [The Education Act (2010:800)].

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Ministry of Labour (1974). *Lag (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning* [Act on employees' right to leave for training (1974:981)].

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1974981-om-arbetstagares-ratt-till_sfs-1974-981

Förslag

Swedish Government (1992). *Regeringens proposition om valfrihet och fristående skolor: Proposition 1991/92:95* [Government Proposal on freedom of choice and independent schools (1991/92:95)]. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/valfrihet-och-fristaende-skolor_GF0395

Webbplatser och databaser

Cedefop. *European database on apprenticeship schemes: Sweden* [database]. <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/apprenticeship-schemes/country-fiches/sweden>

Cedefop. *National qualifications frameworks (NQFs) online tool* [database]. <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/nqfs-online-tool/countries/sweden-2020>

Cedefop. *Skills intelligence* [database]. <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/skills-intelligence/countries?country=SE#1>

Cedefop and Swedish National Agency for Education (2021). Vocational education and training in Europe: Sweden: system description. In: Cedefop and ReferNet. *Vocational education and training in Europe database*. <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-in-europe/systems/sweden-u2>

CSN. *Kortfakta om studiestödet*. [Short facts about student financial aid]. <https://www.csn.se/om-csn/statistik-och-rapporter/kortfakta-om-studies-todet.html#h-Studiemedel>

Ekonomifakta. *Ekonomifakta*. <https://www.ekonomifakta.se/>

Euroguidance (2022a). *Euroguidance Sweden*. <https://www.euroguidance.eu/sweden>

- Euroguidance (2022b). *Guidance systems in Sweden*.
<https://www.euroguidance.eu/guidance-system-in-sweden>
- Eurostat. *Eurostat celebrates Sweden*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20180606-1>
- Ministry of Labour and Ministry of Education (2022). *Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden* [Flexibility, adaptability and security in the labour market]. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2022/03/prop.-202122176/>
- MYh. *Swedish National Agency for Higher Vocational Education*.
<https://www.myh.se/in-english>
- MYh (2019). *Kvalitetskriterier för yrkeshögskolan* [Quality criteria for the university of applied sciences]. [in Swedish only]. <https://assets.myh.se/docs/publikationer/informationsmaterial/faktablad-kvalitetskriterier-for-yrkeshogskolan.pdf>
- Friskolornas riksförbund. *Skolor och elever* [Schools and students].
<https://www.friskola.se/skolor-och-elever/>
- SCB. *Statistics Sweden*. <https://www.scb.se/>
- Skolinspektionen (2022a). *Om Skolinspektionen* [About the Swedish Schools Inspectorate]. <https://www.skolinspektionen.se/other-languages/english-engelska/>
- Skolinspektionen (2022b). *Uppdrag och verksamhet* [Mission and operations].
<https://www.skolinspektionen.se/om-oss/uppdrag-och-verksamhet/>
- Skolvärlden. *Är det rimligt att lärare offras?* [Is it reasonable for teachers to be sacrificed?] <https://skolvarlden.se/bloggar/kornhall/ar-det-rimligt-att-larare-offras>
- Skolverket (2019). *Lärarprognos 2019* [Teacher forecast 2019].
<https://www.skolverket.se/getFile?file=5394>
- Skolverket (2022b). *Gymnasiesärskolan* [Special needs upper secondary school]. <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasiesarskolan>
- Skolverket (2022c). *Statsbidrag för yrkesvux 2022* [State grant for vocational adult education in 2022]. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statsbidrag/statsbidrag-for-yrkesvux-2022#h-Hurstortarstatsbidraget>
- Skolverket (2022d). *Sy systematiskt kvalitetsarbete: så fungerar det* [Systematic quality work: this is how it works] <https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/systematiskt-kvalitetsarbete/systematiskt-kvalitetsarbete-i-skola-och-forskola>

Skolverket (2022e). *Introduktionsprogram* [Introductory program].

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/introduktionsprogram>

Skolvärlden. *Är det rimligt att lärare offras?* [Is it reasonable for teachers to be sacrificed?]. <https://skolvärlden.se/bloggar/kornhall/ar-det-rimligt-att-larare-offras>

Statista. *Empowering people with data: Insights and facts across 170 industries and 150+ countries* <https://www.statista.com/>

Swedish Parliament. *Dimensionering av gymnasial utbildning för bättre kompetensförsörjning* [Dimensioning of upper secondary education for better skills supply]. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/dimensionering-av-gymnasial-utbildning-for-bättre_H901UbU25

Universitets- och högskolerådet. *Statistik och rapporter* [Statistics and reports]. <https://www.uhr.se/bedomning-av-utlandsk-utbildning/rapport-och-statistik/>

Swedish Higher Education Authority (2018). *Quality assurance of higher education and research*. <https://english.uka.se/quality-assurance/quality-assurance-of-higher-education.html>

Yrkesutbildning i Sverige

Kort beskrivning

Denna publikation bidrar till en bättre förståelse av yrkesutbildningen i Sverige och hur den fungerar i ett socioekonomiskt sammanhang.

I Sverige kan elever följa grundläggande yrkesprogram på gymnasienivå i skolförägd form eller som lärlingsutbildning för att få en kvalifikation på nivå 4 i den europeiska referensramen för kvalifikationer. Inom högre yrkesutbildning erbjuds yrkesutbildningsprogram som är 1–2 år eller 2–3 år långa på nivåerna 5 och 6 i den europeiska referensramen för kvalifikationer.

Sysselsättningsgraden för personer med en yrkesexamen är högre än genomsnittet i EU-27, men andelen studerande inom grundläggande yrkesutbildning inom den totala gymnasieutbildningen är ganska låg (35,6 procent). Landet har ett deltagande i livslångt lärande på över 34 procent, vilket är det högsta bland EU-27-medlemsstaterna.

Bristen på lärare och IKT-specialister och kompetensglappet mellan arbetsmarknadens behov och de utexaminerades kvalifikationer är aktuella utmaningar för landet. För att göra yrkesutbildningen mer attraktiv har flera åtgärder inletts, till exempel för att underlätta övergången till högre utbildning.

CEDEFOP

Europeiskt centrum för utveckling
av yrkesutbildning

Europe 123, 570 01 Thessaloniki (Pylea), GREKLAND

Postadress: Cedefop service post, 570 01 Thermi, GREKLAND

Tfn +30 2310490111, Fax +30 2310490020, E-post: info@cedefop.europa.eu

visit our portal www.cedefop.europa.eu

Europeiska unionens
publikationsbyrå